

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Svatopluk Čech

**Ochrana osobních údajů v evropském a
českém právu**

Diplomová práce

Olomouc 2010

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Ochrana osobních údajů v evropském a českém právu vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.“

V Mělníku dne 20. 2. 2010

Touto cestou bych rád poděkoval svému vedoucímu diplomové práce Mgr. Ondrejovi Hamulákovi za jeho podnětné a cenné připomínky ke způsobu vypracování, průběžné konzultace postupu a za odborné vedení při zadávání této diplomové práce. Velmi oceňuji jeho vstřícný přístup a pomoc.

ÚVOD	5
1 VÝVOJ OCHRANY OSOBNÍCH ÚDAJŮ V EVROPĚ.....	7
1.1 OCHRANA OSOBNÍCH ÚDAJŮ V RÁMCI OSN, RADY EVROPY A ORGANIZACE PRO HOSPODÁŘSKOU SPOLUPRÁCI A ROZVOJ	8
1.2 OCHRANA OSOBNÍCH ÚDAJŮ V RÁMCI EVROPSKÉHO SPOLEČENSTVÍ	11
<i>1.2.1 Ochrana osobních údajů v rámci komunitárního nadstátního modelu spolupráce.....</i>	<i>11</i>
<i>1.2.2 Ochrana osobních údajů v rámci mezivládní spolupráce v oblasti justiční a policejní spolupráce v trestních věcech</i>	<i>18</i>
1.2.2.1 Europol	20
1.2.2.2 Eurojust	22
1.2.2.3 Celní informační systém.....	23
1.2.2.4 Schengenský informační systém.....	23
<i>1.2.3 Ochrana osobních údajů po přijetí Lisabonské smlouvy</i>	<i>25</i>
2 VÝVOJ ČESKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY OCHRANY OSOBNÍCH ÚDAJŮ OD VZNIKU PRVNÍ REPUBLIKY PO SOUČASNOST	28
3 SROVNÁNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVY OCHRANY OSOBNÍCH ÚDAJŮ PODLE ZÁKONA O OCHRANĚ OSOBNÍCH ÚDAJŮ A SMĚRNICE 95/46/ES.....	32
3.1 VYMEZENÍ POJMŮ.....	37
3.2 PRÁVA A POVINNOSTI SUBJEKTŮ ÚDAJŮ A SPRÁVCŮ PŘI ZPRACOVÁNÍ OSOBNÍCH ÚDAJŮ	49
ZÁVĚR	59
LITERATURA A POUŽITÉ ZDROJE.....	65

Úvod

Ochraně osobních údajů, jakožto jednomu ze základních lidských práv člověka, je věnována i tato práce. Samotné právo na ochranu osobních údajů nepatří mezi první lidská práva, která byla právní vědou člověku přiznávána (jako například právo na život), naopak pochází z dob pozdějších. Do hledáčku zájmů se začalo dostávat až na počátcích 20. století, intenzivněji pak až v polovině 20. století, tehdy ještě jako součást práva na soukromí. Právo na ochranu osobních údajů, dnes již jako samostatné právo, je právem aktuálním a moderním, které prošlo v posledních desetiletích značným vývojem a tento vývoj se stále nezastavil.

Důvodem výběru tohoto tématu je právě již zmiňovaná aktuálnost této problematiky a v dnešní technicky vyspělé době navíc i její nezbytnost. Problematika ochrany osobních údajů je poměrně široká a nelze ji celou obsáhnout v jedné diplomové práci, proto jsem se zaměřil a zúžil záběr této práce na srovnání české a evropské úpravy. Česká právní úprava ochrany osobních údajů vychází právě z evropské, a proto je cílem práce tyto dvě právní úpravy popsat, navzájem je zhodnotit a porovnat. Právě z důvodu, že česká právní úprava je v tomto právním odvětví odrazem úpravy evropské, bývá někdy evropská úprava opomíjena. V této práci je tomu zcela opačně.

Ochrana osobních údajů stále více proniká i mezi laickou veřejnost, která se pak stále častěji o toto právo zajímá a domáhá se svých práv, bohužel ne vždy zcela správně a oprávněně, což pramení právě z neznalosti této problematiky. Z důvodu lepšího pochopení a lepší orientace ve svých právech jsou v této práci popsána práva a povinnosti osob v souvislosti s nakládáním s osobními údaji, které vyplývají z jednotlivých právních úprav.

V první části práce jsem zpracoval vývoj ochrany osobních údajů. Tento vývoj je totiž nezbytný pro pochopení zásad a principů, na kterých stojí dnešní celoevropská úprava ochrany osobních údajů. I přesto, že se práce zaměřuje na porovnání české a evropské právní úpravy, historický vývoj bylo nutné pojmout z širšího pohledu, neboť i celosvětové a celoevropské mezinárodní organizace stojící mimo Evropské společenství měly nemalý přínos právě v oblasti ochrany

osobních údajů. Historický vývoj, tak jak je zachycen v této diplomové práci, zapracovává i změny, které v oblasti osobních údajů přinesla Lisabonská smlouva.

Vývoj v českých zemích je uveden pro porovnání rozdílného přístupu a zájmu našich politiků o problematiku ochrany osobních údajů s vývojem na mezinárodní úrovni. Navíc, jak již bylo výše zmíněno, česká právní úprava z té evropské vychází, proto sem i tento vývoj bez pochyby patří.

Druhá část je věnována současné právní úpravě. Ve druhé části dochází rovněž k popisu jednotlivých právních systémů a také k hodnocení jak kvalitně došlo k implementaci evropských předpisů do českého právního řádu. Tato část se zabývá a vysvětluje jednotlivé pojmy, které je třeba pochopit, pokud se hovoří o ochraně osobních údajů a pro níž jsou elementární.

V návaznosti na druhou část se ta třetí věnuje jednotlivým a konkrétním právům a povinnostem, které jedinec má v rámci ochrany osobních údajů. Rovněž se zabývám problémem, zda úroveň ochrany stanovená evropskými předpisy je dostatečně zajištěna i v našem právním řádu.

O problematice ochrany osobních údajů je napsána celá řada publikací, které se zabývají tímto tématem z různých úhlů pohledu. Vždy je ovšem zaměřena buď na českou právní úpravu nebo se naopak zabývá pouze evropským právem. Publikace, která by komplexně zpracovávala a porovnávala jednotlivé právní úpravy chybí, což bylo i jedním z důvodů volby tohoto tématu. Pro důkladné pochopení bylo nutné načíst řadu publikací věnujících se jednotlivým problémům, k objasnění také často přispěly i články z praxe a názory odborníků. Rovněž bylo nutné pracovat s judikaturou, rozhodnutími a názory dozorcích orgánů v oblasti ochrany osobních údajů.

Mezi metody, které jsem při psaní této práce použil, patří metoda historická a popisná. Těchto metod bylo užito zejména při popisu a zpracování vývoje ochrany osobních údajů. Dále bylo nutné použít pro pochopení a rozbor právních předpisů, názorů odborníků analýzu a následně metodu komparační pro porovnání jednotlivých právních úprav. Připojeny jsou rovněž moje vlastní názory k dané problematice. K interpretaci a výkladu jednotlivých norem jsem používal rovněž systematické, jazykové a logické metody výkladu.

1 Vývoj ochrany osobních údajů v Evropě

Právo na ochranu osobních údajů bylo původně součástí práva na soukromí, ze kterého se postupem času vyčlenilo, a dnes je považováno za samostatné osobnostní právo.

Právo na soukromí jako takové je staršího data, první známky jeho projevu je možné spatřovat již od počátku novověku. Jeho význam a ústavněprávní zakotvení je ovšem mladšího rázu a do popředí zájmu zákonodárců se dostalo až v posledních desetiletích 20. století. „Právo na soukromí je považováno za nejuniverzálnější a nejrozsáhlejší ze všech osobnostních práv, chráněných občanským právem.“¹ To je dáno z toho důvodu, že pokud dojde k zásahu do soukromí, je tímto zásahem stiženo i jiné osobnostní právo a naopak. Například je-li porušeno listovní tajemství neoprávněným sdělením obsahu písemnosti nebo neoprávněně pořízena podobizna, vždy se jedná o zásah do soukromí. Právo na soukromí ovšem není právem absolutním a lze do něho zasahovat. O významu tohoto práva svědčí to, že zásah a omezení práva na soukromí je přípustný jen na základě zákona a v nezbytně nutné míře. Dále je třeba zmínit i to, což do značné míry souvisí i se zásahy do tohoto práva, že právo na soukromí není u všech stejně intenzivní. Jak již bylo mnohokrát judikováno,² populární osobnosti jako například herci, zpěváci nebo politici mají menší nárok na ochranu soukromí oproti běžným lidem.

Prvním právním dokumentem obsahujícím úpravu ochrany osobních údajů byl v roce 1776 švédský zákon upravující přístup k veřejným záznamům. O téměř sto let později, konkrétně v roce 1858, byl vydán francouzský zákon zakazující publikování údajů o soukromí a norský zákon regulující publikování informací o osobních a domácích záležitostech. Tyto zákonné úpravy byly pouze ojedinělé a ani zdaleka se neblížily úpravě ochrany osobních údajů, tak jak je chápána dnes.

1 MATES, Pavel. Ochrana osobních údajů. Praha : Nakladatelství Karolinum. 2002. s. 37.

2 Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, ze dne 24.6.2004, ve věci Von Hannover c. Allemagne /v. Germany, č. 59320/00 (Sect. 3), CEDH/ECHR 2004-VI. Z Českých soudů například: Nejvyšší soud sp. zn. 30Cdo 954/2006, shodně též Ústavní soud sp. zn. I ÚS 367/03.

1.1 Ochrana osobních údajů v rámci OSN, Rady Evropy a Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj³

Ochrana osobních údajů se do popředí zájmů dostala až kolem poloviny 20. století, zejména pak po druhé světové válce. Nejen jako jeden z důsledků války, ale zejména s narůstajícím rozvojem a zdokonalováním technologií. Právě **OSN** byla jednou z prvních poválečných mezinárodních organizací, která se zabývala ochranou soukromí a jiných lidských práv fyzických osob. Krátce po konci druhé světové války, dne 10. 12. 1948, byla vydána Organizací spojených národů **Všeobecná deklarace lidských práv**. V tomto dokumentu se právem na ochranu soukromí a v něm obsaženého práva na ochranu osobních údajů zabývá článek 12, který lze považovat za nutné minimum v ochraně osobních údajů. Na Všeobecnou deklaraci lidských práv navázaly další dokumenty zabývající se lidskými právy. Dalším takovým dokumentem, vydaným tentokrát **Radou Evropy**, byla **Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod**, která byla podepsána o dva roky později v Římě a v platnost vstoupila až 3. září 1953. Z této úmluvy má pro ochranu osobních údajů význam zejména článek 8, který (podobně jako výše zmíněná deklarace Organizace spojených národů) upravuje právo na soukromí. Dalším mezinárodním dokumentem, majícím vztah k lidským právům, mezi které právo na ochranu osobních údajů bezpochyby patří, jsou Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech.⁴ V rámci Rady Evropy bylo vydáno usnesení 29 z roku 1974, které definovalo základní principy ochrany osobních údajů ve veřejném sektoru.⁵ V návaznosti na toto byla v roce 1976 ustanovena expertní skupina CJ-PD⁶, která byla složena ze zástupců členských států, kteří byli odpovědní za ochranu osobních údajů v jednotlivých členských zemích.

3 Původní anglický název Organisation for Economic Co-operation and Development. Dále také jako „OECD“. V OECD se ochranou osobních údajů zabývá výbor pro politiku v oblasti informací, výpočetní techniky a komunikací (Information, Computer and Communication Policy) a v jeho rámci pracovní skupina pro bezpečnost informací a soukromí (Working Party on Information Security and Privacy).

4 K těmto mezinárodním paktům přistoupila i Česká republika a jsou vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 120/1976 Sb.

5 Obdobné usnesení definující základní principy ochrany osobních údajů pro soukromý sektor bylo Radou Evropy vydáno pod číslem 22 až v roce 1993.

6 „Expertní skupina CJ-PD fungovala v Radě Evropy až do roku 2003. Koncem tohoto roku skupina CJ-PD ukončila svoji činnost a její agenda přešla na Výbor pro ochranu dat, zřízený podle Úmluvy č. 108 (T-PD), který je nejvyšším orgánem

Organizací, která se v rámci své činnosti rovněž zabývala ochranou osobních údajů ve stejném časovém období jako Rada Evropy, byla i **Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj**. Členské státy OECD si byly vědomy nedostatečnosti stávajících mezinárodních nástrojů týkajících se zpracování údajů a práv jednotlivce, proto byla v roce 1978 vytvořena expertní skupina, která měla za úkol usnadnit harmonizaci vnitrostátních právních předpisů týkajících se přeshraničních toků osobních údajů a zároveň zaručujících jejich náležitou ochranu, aniž by to později bránilo vytvoření mezinárodní úmluvy. Důvodem pro zřízení této skupiny byla reakce na nezbytný volný tok osobních údajů, jehož potřeba vzrůstala se stále rostoucím rozvojem informačních technologií. Byla provedena podrobná studie týkající se problémů souvisejících se zpracováním osobních údajů s cílem najít uspokojivé řešení. Práce expertní skupiny byla prováděna v úzké spolupráci s expertní skupinou CJ-PD a Evropským společenstvím.

Výsledkem práce expertní skupiny zřízené OECD bylo v roce 1980 vyjádření společných principů a zásad ochrany osobních údajů a to v Pravidlech pro ochranu soukromí a přeshraniční toky osobních údajů.⁷ Tyto pravidla jsou dodnes považována za základ pro legislativní úpravu ochrany osobních údajů po celém světě. Rada Evropy byla další organizací, která v následujícím roce vydala **Úmluvu o ochraně osob se zřetelem na automatizované zpracování osobních údajů**.⁸ Přestože během práce na vytvoření jednotlivých dokumentů expertní skupiny vzájemně spolupracovaly a každá problematika byla konzultována, aby se předešlo rozdílné úpravě, je možné v jednotlivých dokumentech objevit celou řadu rozdílů. Prvním z nich je například to, že pravidla OECD jsou nezávaznými principy a zásadami, která by měla být dodržována při ochraně osobních údajů. Oproti tomu Úmluva 108 je závazným dokumentem pro členské státy Rady Evropy a státy, které k této úmluvě přistoupí. Zatímco Úmluva 108 se zabývá

Rady Evropy zabývající se ochranou dat.“ Úřad pro ochranu osobních údajů. Výroční zpráva 2004. Praha : Úřad pro ochranu osobních údajů, 2005, s. 43.

7 Guidelines on the Protection of Privacy and Transborder Flows of Personal Data.

8 Convention for the Protection of Individuals with Regard to Automatic Processing of Personal Data – ETS 108, dále také jako „Úmluva 108“.

automatizovaným zpracováním⁹ osobních údajů, pravidla OECD se vztahují na ochranu takových osobních údajů, jejichž zneužití by mohlo ohrozit soukromí a svobody jednotlivce, bez ohledu na způsob jejich zpracování. Dalším rozdílem je úprava spolupráce mezi státy, kterou detailněji upravuje Úmluva 108.

Právě kvůli své závaznosti je Úmluva 108 považována za odrazový můstek pro současnou právní úpravu ochrany osobních údajů. Úmluva 108 vymezuje základní pojmy a stanovuje zásady zpracování a ochrany osobních údajů. Už v této době byly stanoveny zásady, které jsou dodnes respektovány v nezměněné podobě. K těmto zásadám patří **zásada legitimacy** zpracování a získání osobních údajů, která znamená, že údaje nejenže musí být zpracovávány v souladu se zákonem, ale v souladu s ním musí být i získání těchto údajů. **Zásada účelovosti** znamená, že osobní údaje smějí být použity jen k předem stanovenému legitimnímu účelu. **Zásada časovosti** stanoví, že osobní údaje mohou být zpracovávány jen po dobu nezbytně nutnou k naplnění účelu. Tato zásada souvisí se **zásadou přiměřenosti**, která upravuje povinnost zpracovávat pouze údaje, které jsou nezbytné k dosažení účelu a musí být šetřena jejich podstata a soukromí osob, jejichž údaje jsou zpracovávány. **Zásada přesnosti** znamená, že údaje musí být přesné, pravdivé a je-li to třeba i aktualizované. Dále Úmluva 108 stanovuje **zásadu bezpečnosti** v čl. 7, který stanoví stranám Úmluvy 108, že je třeba učinit vhodná opatření na ochranu osobních údajů proti zničení, ztrátě, a to i náhodné, a neoprávněnému přístupu.

Úmluva 108 ve svém v čl. 4 stanoví, že každá smluvní strana provede vhodná opatření ve svém právním řádu, aby uvedla v platnost základní zásady pro ochranu osobních údajů a tato opatření musí vstoupit v platnost nejpozději v době, kdy pro ně vstoupí v platnost tato úmluva. Úmluva 108 také stanovuje v čl. 3 odst. 2 písm. c) možnost, že kterýkoliv stát může při podpisu Úmluvy 108 nebo kdykoliv později sdělit prohlášením zasláným generálnímu tajemníkovi Rady Evropy, že uplatní tuto Úmluvu i na zpracování osobních údajů, které neprobíhá automatizovaně.

O dvacet let později byl přijat dodatkový protokol k Úmluvě o ochraně osob se zřetelem na automatizované zpracování osobních dat o orgánech dozoru a toku

⁹ Automatizovaným zpracováním se podle článku 2 Úmluvy 108 rozumí jakékoliv zpracování, které zahrnuje operace uskutečňované zcela nebo zčásti pomocí automatizovaných postupů. Těmi jsou: ukládání na nosiče dat, provádění logických a aritmetických operací s těmito daty, jejich změna, výmaz vyhledávání nebo rozšiřování.

dat přes hranice,¹⁰ který reagoval na vývoj ochrany osobních údajů a upravil zřízení dozorových orgánů a tok údajů přes hranice, jejichž příjemce nepodléhá jurisdikci smluvní strany Úmluvy 108. Dodatkový protokol stanovuje povinnost smluvních stran zřídit jeden nebo více orgánů dozoru, které jsou ze své funkce nezávislé a jsou odpovědné za dodržování zásad stanovených Úmluvou 108 a Dodatkovým protokolem. V případě toku dat přes hranice, kdy příjemce není smluvní stranou Úmluvy 108, je takovýto přeshraniční tok možný, pouze pokud přijímající stát nebo organizace poskytuje dostatečnou úroveň ochrany osobních údajů.

V listopadu 1992 bylo vydáno Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj doporučení týkající se pravidel bezpečnosti informačních systémů. V tomto doporučení se poprvé objevuje **zásada etického principu**, která stanoví, že při používání informačních systémů musí být respektována práva a legitimní zájmy druhých.

1.2 Ochrana osobních údajů v rámci Evropského společenství

1.2.1 Ochrana osobních údajů v rámci komunitárního nadstátního modelu spolupráce

O ochranu osobních údajů se zajímalo kromě Rady Evropy a dalších mezinárodních organizací i Evropské společenství, a to již krátce po svém vzniku. Již v roce 1981 přijalo doporučení Komise o Úmluvě 108,¹¹ kterým reagovalo na přijetí Úmluvy 108, a doporučilo svým členským státům, aby tuto úmluvu ještě v témže roce podepsaly a do konce roku následujícího ratifikovaly.

10 Additional Protocol to the Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data, regarding supervisory authorities and transborder data flows, CETS No.: 181, dále také jako „Dodatkový protokol“.

11 Doporučení Komise ze dne 29. července 1981 o Úmluvě Rady Evropy o ochraně osob při automatizovaném zpracování osobních údajů 81/679/EHS.

V Evropské unii je právní úprava ochrany osobních údajů upravena hned v několika dokumentech s různou právní silou. Ochrana osobních údajů je upravena primárním právem, které upravuje ochranu lidských práv, mezi nimi i ochranu osobních údajů. Základ právní úpravy ochrany osobních údajů byl zakotven v článku 6 smlouvy o EU, který stanoví, že Unie je založena mimo jiné na zásadách svobody, demokracie a dodržování lidských práv a základních svobod, pod které, jak již bylo řečeno výše, oblast ochrany osobních údajů spadá. Dále bylo v tomto článku v odstavci 2 stanoveno, že Unie ctí práva zaručená Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, která rovněž ochranu osobním údajům poskytuje. Od 1. ledna 1999 vstoupil v platnost v souvislosti s přijetím Amsterodamské smlouvy článek 286/ex-čl. 213b, ve kterém bylo stanoveno, že každý má právo na ochranu osobních údajů, které se jej týkají. Dále bylo stanoveno, že Evropský parlament a Rada EU přijmou pravidla o ochraně fyzických osob při zpracování osobních údajů orgány, institucemi a jinými subjekty Unie a členskými státy v případě, že vykonávají činnosti spadající do oblasti působnosti práva Unie a pravidla o volném pohybu těchto údajů.

V roce 2000 na svém zasedání Rada EU vyzvala Evropský parlament a Komisi, aby vyhlásily **Listinu základních práv EU**.¹² Listina EU byla deklarována na konferenci v Nice v témže roce a v roce 2007 došlo k její novelizaci. Listina EU v této době ještě nebyla právně závazná, ovšem členské státy se zavázaly dodržovat její ustanovení. Až v nově ratifikované Lisabonské smlouvě je uveden odkaz na Listinu základních práv EU, která se tímto stala součástí primárního práva Evropského společenství. Pro ochranu osobních údajů jsou rozhodující články 7 Listiny o respektování soukromého a rodinného života a zejména článek 8 Listiny, který hovoří přímo o ochraně osobních údajů.

Nejdetailněji je oblast ochrany osobních údajů upravena v sekundárním právu. Zde je základním dokumentem právní úpravy ochrany osobních údajů **směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 95/46/ES**.¹³ Tato směrnice vychází z Úmluvy 108, ovšem právní úprava směrnice je širší, protože se vztahuje i na neautomatizované zpracování osobních údajů a také proto, že stanovuje i

12 Přístup k právu Evropské unie [online]. 2007, 23. 2. 2010 [cit. 2009-12-29]. Listina základních práv Evropské unie. Dostupné z WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303CS.01000101.htm>>., dále také jako „Listina EU“.

13 Směrnice 95/46/ES o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů. Uveřejněna v úředním věstníku EU L 281, 23/11/1995 S. 0031 – 0050, dále také jako „Směrnice 95/46/ES“.

technické požadavky na bezpečnost zpracování. Směrnice 95/46/ES stanovuje povinnost členskými státy pověřit alespoň jeden orgán dozoru, který bude dohlížet na dodržování předpisů přijatých členskými státy na základě této směrnice, a dále také stanovuje podmínky předávání osobních údajů do třetích zemí. Poslední dvě zmiňované oblasti ochrany osobních údajů, ve kterých Směrnice 95/46/ES rozšiřuje Úmluvu 108, byly zapracovány k této úmluvě až zmiňovaným Dodatkovým protokolem z roku 2001. Směrnice 95/46/ES upravuje podmínky a zásady zpracování osobních údajů a stanovuje výjimky, na které se tato směrnice neuplatní. Tyto výjimky jsou formulovány již v úvodních ustanoveních směrnice, zejména pak v článku 3.

Působnost Směrnice 95/46/ES se vztahuje pouze na komunitární nadstátní oblast spolupráce, respektive se nevztahuje, tak jak je uvedeno v článku 3 Směrnice 95/46/ES, na oblasti působnosti práva Společenství, které byly uvedeny v hlavě V a VI Smlouvy o Evropské unii.¹⁴ Dále se Směrnice 95/46/ES nevztahuje na zpracování, které se týká veřejné bezpečnosti, obrany, bezpečnosti státu (včetně hospodářské stability státu, pokud jsou tato zpracování spojená s otázkami bezpečnosti státu) a činnosti státu v oblasti trestního práva. Poslední oblastí, uvedenou v článku 3 Směrnice 95/46/ES, na kterou se působnost této směrnice nevztahuje, je zpracování prováděné fyzickou osobou pro výkon výlučně osobních či domácích činností. Směrnice 95/46/ES poskytuje ochranu pouze fyzickým osobám, což je uvedeno v úvodních ustanoveních a v článku 1 této směrnice.

Směrnice 95/46/ES dále vymezuje kategorii zvláštních údajů, což jsou osobní údaje, které vypovídají o rasovém či etnickém původu, politických názorech, náboženském nebo filozofickém přesvědčení, odborové příslušnosti a samozřejmě sem patří i údaje o zdravotním stavu a sexuální orientaci. Zvláštní kategorií údajů jsou údaje, které obsahují citlivé informace o osobě, které se týkají a jejich zneužití může mít daleko větší důsledky než zneužití ostatních osobních údajů. Směrnice 95/46/ES stanovuje, že členské státy zakáží takováto zpracování, a následně určuje výjimky z tohoto zákazu. V článku 8 Směrnice 95/46/ES je stanoveno, že členské státy sami určí podmínky, za kterých může být předmětem

¹⁴ Stavem právní úpravy Hlavy V. a VI. Smlouvy o EU se myslí stav před přijetím Lisabonské smlouvy. Tyto hlavy bývají někdy označovány jako „druhý a třetí pilíř.“ Pokud bude dále v této práci uveden pojem druhý, resp. třetí pilíř, bude tím myšlena právě hlava V., resp. VI. Smlouvy o EU ve znění před přijetím Lisabonské smlouvy.

zpracování vnitrostátní identifikační číslo nebo jiný identifikátor obecného významu.¹⁵

Směrnice 95/46/ES podle článku 29 zřídila **pracovní skupinu pro ochranu fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů**.¹⁶ Někteří autoři označují tuto skupinu jako prestižní.¹⁷ S tímto tvrzením lze v souhlasit, ale pouze do té míry, že prestižnost lze spatřovat jen v tom, že skupina WP29 je složena z vrcholných představitelů orgánů zabezpečujících ochranu osobních údajů v jednotlivých členských zemích. Nikoliv v tom směru, že by měla významný a rozhodující vliv na tvorbu předpisů týkajících se ochrany osobních údajů, neboť má oprávnění pouze vydávat nezávazná doporučení a stanoviska pro Komisy. Význam této skupiny je ovšem nepopiratelný, neboť právě kvůli svému prestižnímu obsazení jsou stanoviska a doporučení Komisí zpravidla respektována. Význam WP29 spočívá také v jednotné interpretaci aktů evropského práva v oblasti ochrany osobních údajů a v následném sjednocování aplikační praxe. WP29 vypracovává výroční zprávu o stavu úrovně ochrany osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů ve Společenství a ve třetích zemích,¹⁸ která je adresována Evropskému parlamentu, Radě, Komisi a je i zveřejňována.

Členské státy mají povinnost uvést své právní a správní předpisy do souladu se Směrnicí 95/46/ES nejpozději do tří let od jejího přijetí. Zpracování, která byla zahájena před nabitím účinnosti vnitrostátních předpisů provádějících tuto směrnici, musí být s nimi v souladu do tří let od nabytí účinnosti těchto národních předpisů.

Dalším sekundárním předpisem je **směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2002/58/ES**.¹⁹ Tato směrnice nahradila směrnicí 97/66/ES ze dne 15.

15 V České republice plní funkci identifikačního čísla fyzické osoby rodné číslo a to podle § 13 zákona 133/2000 Sb. o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů, tento zákon rovněž stanovuje podmínky použití a zpracování rodného čísla.

16 Dále také jako „Pracovní skupina“ nebo jako „WP29“. European Commission [online]. [cit. 2009-12-29]. Freedom, security and justice. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/privacy/workinggroup/index_en.htm>.

17 PIKNA, Bohumil. Ochrana osobních údajů v evropském právu se zaměřením na aspekty bezpečnostní. *Právník*, 1/2008, s. 55.

18 Získávat informace o úrovni ochrany osobních údajů ve třetích zemích je poměrně složité, proto WP29 přijala 13. 12. 2001 rozhodnutí, že 13 zemí, mezi kterými bylo 10 kandidátských zemí o členství v EU, včetně České republiky, dále Kypr, Rumunsko a Turecko se mohou účastnit jednání WP29. Tito zástupci nemají hlasovací práva.

19 Směrnice 2002/58/ES ze dne 12. července 2002 o zpracování osobních údajů a o ochraně soukromí v odvětví elektronických komunikací. Uveřejněna v úředním věstníku EU L 201, 31/07/2002 S. 0037 – 0047, dále také jako „Směrnice 2002/58/ES“.

prosince 1997 o zpracování osobních údajů a ochraně soukromí v telekomunikačním sektoru. Směrnice 2002/58/ES byla vydána z důvodu harmonizace právních předpisů členských států, požadovaných pro zajištění rovnocenné úrovně ochrany základních práv a svobod, zejména práva na soukromí, se zřetelem na zpracování osobních údajů v odvětví elektronických komunikací, a pro zajištění volného pohybu těchto údajů a elektronických komunikačních zařízení a služeb ve Společenství. „Směrnice 2002/58/ES tedy převedla zásady stanovené v obecné Směrnici 95/46/ES do zvláštních pravidel pro odvětví elektronických komunikací.“²⁰

Není-li ve Směrnici 2002/58/ES stanoveno jinak, používá pojmosloví Směrnice 95/46/ES, dokonce je v článku 15 odst. 3 stanoveno, že WP29, zřízená podle Směrnice 95/46/ES, plní i úkoly týkající se záležitostí upravených touto směrnicí, zejména co se týká ochrany základních práv a svobod a oprávněných zájmů v odvětví elektronických komunikací. Toto řešení, tedy zachování jednoho orgánu, je, dle mého názoru, vhodné a to z toho důvodu, že nedochází ke konkurenci a střetům působností těchto orgánů a WP29 tak může lépe plnit cíle spočívající ve sjednocování interpretační a aplikační praxe. Myslím si, že by bylo jen otázkou času, než by došlo ke sloučení případně takto vytvořených orgánům. Směrnice 2002/58/ES měla být provedena do 31. 10. 2003. Tato směrnice pak byla doplněna směrnicí 2006/24/ES.²¹

Na základě článku 286 smlouvy o založení ES bylo přijato **nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 45/2001**.²² Toto nařízení se vztahuje na zpracování osobních údajů ve všech orgánech a institucích zřízených smlouvami o založení ES nebo na jejich základě za předpokladu, že se toto zpracování uskutečňuje při výkonu činností, které zcela nebo zčásti spadají do působnosti práva Společenství. Všechny orgány a instituce Společenství zajišťují ochranu základních práv a svobod fyzických osob v souladu s tímto nařízením. Nařízení 45/2001 vychází rovněž z obecné Směrnice 95/46/ES, stanovuje stejné zásady

20 PIKNA, Bohumil. Ochrana osobních údajů v evropském právu se zaměřením na aspekty bezpečnostní. *Právník*, 1/2008, s. 52.

21 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/24/ES ze dne 15. března 2006 o uchovávání údajů vytvářených nebo zpracovávaných v souvislosti s poskytováním veřejně dostupných služeb elektronických komunikací nebo veřejných komunikačních sítí a o změně směrnice 2002/58/ES. Uveřejněna v úředním věstníku EU L 105, 13/04/2006 S. 0054 – 0063.

22 Nařízení ze dne 18. prosince 2000 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů orgány a institucemi Společenství a o volném pohybu těchto údajů. Uveřejněna v úředním věstníku EU L 8, 12/1/2001 S. 0001 - 0022. Dále také jako „Nařízení 45/2001“.

zpracování osobních údajů orgány a institucemi Společenství, předávání osobních údajů mezi orgány a institucemi Společenství. Při předávání osobních údajů mimo tyto orgány je pak rozdílná úprava podle toho, zda příjemce osobních údajů spadá pod působnost Směrnice 95/46/ES či nikoliv. V Nařízení 45/2001 je také rozdílně upraveno zpracování zvláštních kategorií údajů.

Aby každý orgán a instituce Společenství mohly poskytovat dostatečnou ochranu při zpracování osobních údajů, jmenuje každý orgán nebo instituce Společenství, podle článku 24 tohoto nařízení, alespoň jednoho inspektora ochrany údajů. Inspektor ochrany údajů má zajistit nezávislým způsobem uplatňování tohoto nařízení uvnitř orgánu nebo instituce, toho je dosaženo tím, že podle článku 24 odst. 7 nesmí inspektor ochrany údajů při plnění svých úkolů přijímat žádné příkazy. Inspektor ochrany údajů spolupracuje a odpovídá na žádosti evropského inspektora ochrany údajů. Inspektor ochrany údajů tak dbá o to, aby při zpracování osobních údajů nedocházelo k poškozování práv a svobod subjektů údajů. Inspektora ustanoví orgán nebo instituce na dobu 2 – 5 let a to i opakovaně, ale tentýž inspektor nemůže vykonávat svou funkci po dobu delší než 10 let. Každé zpracování musí být inspektorovi ochrany údajů oznámeno před jeho započítáním, navíc toto oznámení musí splňovat podmínky uvedené v článku 25 Nařízení 45/2001. Takto oznámená zpracování jsou vedena inspektorem v rejstříku.

Jedním z největších přínosů Nařízení 45/2001 je zřízení nezávislé kontrolní instituce, kterou předpokládá článek 286 odst. 2 smlouvy o založení ES. Tímto kontrolním orgánem byl, podle článku 41 Nařízením 45/2001, zřízen **Evropský inspektor ochrany údajů**. Evropský inspektor ochrany údajů je povinen zajistit, aby orgány a instituce Společenství dodržovaly základní práva a svobody fyzických osob, zejména jejich právo na soukromí. Evropský inspektor má rozsáhlé pravomoci při dohledu nad dodržováním tohoto nařízení a všech předpisů týkajících se ochrany soukromí fyzických osob. Mezi ně patří například oprávnění zakázat zpracování, napomínat správce, předložit věc soudnímu dvoru, rovněž je oprávněn vstupovat do všech prostor správce a vyžádat si od něho dokumentaci za předpokladu, že v těchto prostorách správce dochází ke zpracování podle Nařízení 45/2001. Orgány a instituce Společenství jsou povinny poskytnout Evropskému inspektorovi spolupráci, informace a odpovědět mu na dotazy a žádosti. Evropský inspektor se rovněž účastí zasedání WP29.

Evropský inspektor je jmenován společnou dohodou Evropského parlamentu a Rady na období pěti let na základě seznamu sestaveného Komisí po veřejné výzvě k přihlášení kandidátů. Může být jmenován opakovaně a je chráněn imunitou. Je vázán povinností mlčenlivosti a to i po skončení své funkce. Je zcela nezávislý a při výkonu své funkce od nikoho nevyžaduje ani nepřijímá žádné pokyny. Dalším znakem jeho nezávislosti je i samostatná kapitola v rozpočtu Evropské unie. Při výkonu své funkce nesmí Evropský inspektor vykonávat žádné jiné placené ani neplacené zaměstnání. Evropský inspektor zveřejňuje výroční zprávu, kterou zároveň předkládá Evropskému parlamentu, Radě a Komisi. Evropský parlament, Rada a Komise přijali, podle článku 43 Nařízení 45/2001 společnou, dohodou úpravu a obecné podmínky výkonu funkce Evropského inspektora ochrany údajů.²³ Evropský inspektor má svého zástupce, který je jmenován stejným způsobem jako Evropský inspektor a má obdobná práva a výsady. V úvodních ustanoveních Nařízení 45/2001 je uvedeno, že oblast působnosti tohoto nařízení, a tím tedy i působnost Evropského inspektora, se nevztahuje na hlavu V a VI Smlouvy o EU, stejně je tomu i u Směrnice 95/46/ES. Těmito ustanoveními je dán i rozsah působnosti Evropského inspektora, který tedy není oprávněn kontrolovat zpracování osobních údajů v institucích zřízených podle druhého a třetího pilíře.

Přestože Nařízení 45/2001 bylo přijato koncem roku 2000, tedy zhruba rok po přijetí článku 286 smlouvy o založení ES, Evropský inspektor byl jmenován až k počátku roku 2004, tedy až po třech letech od účinnosti Nařízení 45/2001, což je dle mého názoru dlouhá doba, navíc v této době byla úroveň ochrany osobních údajů na úrovni společenství podle Evropského inspektora nepříliš dostatečná a Evropské společenství by mělo klást větší důraz na tuto problematiku.²⁴ Zda byla důvodem několikaleté prodlevy pouhá zaneprázdněnost ustavujících orgánů nebo snaha o co nejdelší dobu „nekontrolovaného“ zpracování osobních údajů orgány a institucemi Evropského společenství nebo tento důvod byl zcela jiný, se už zjistit

23 Touto společnou dohodou je rozhodnutí č. 1247/2002/ES z 1. července 2002 o úpravě obecných podmínkách výkonu funkce evropského inspektora ochrany údajů.

24 Tento postoj uvedl Evropský inspektor ve své Výroční zprávě za rok 2004, kterou Evropský inspektor povinně zveřejňuje. European data protection supervisor [online]. 2004 [cit. 2009-12-28]. Annual Reports . Dostupné z WWW: <<http://www.edps.europa.eu/EDPSWEB/edps/Home/EDPS/Publications/AR>>. Shodně též Epravo [online]. 1999-2010 [cit. 2010-03-04]. Evropský inspektor ochrany údajů o sobě dává vědět. Dostupné z WWW: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/evropsky-inspektor-ochrany-udaju-o-sobe-dava-vedet-32556.html>>.

nepodaří. K druhému výše uvedenému důvodu nahrává i fakt, že po teroristických útocích na Světové obchodní centrum došlo ke snahám o co možná největší zpracování osobních údajů, obhajovaných bezpečností a veřejným pořádkem nejen v orgánech a institucích Evropského společenství, ale i u policejních a jiných bezpečnostních složek. Příkladem může být i negativní stanovisko Evropského inspektora k návrhu Rady, aby výkonné orgány měly neomezený přístup do databází EU s osobními údaji.

1.2.2 Ochrana osobních údajů v rámci mezivládní spolupráce v oblasti justiční a policejní spolupráce v trestních věcech

Jak již bylo uvedeno výše, obecná Směrnice 95/46/ES a další akty sekundárního práva Společenství, které tuto směrnici doplňují a rozšiřují, se nevztahují na třetí pilíř. Ochrana soukromí a osobních údajů jakožto jednoho ze základních lidských práv, je nutná i v ostatních oblastech spolupráce, zejména jedná-li se o policejní a justiční spolupráci v oblastech zahrnutých původně v hlavě VI. Smlouvy o EU.

Právně upravit zpracovávání osobních údajů státními orgány je nezbytné a žádoucí, neboť zneužití osobních údajů státními orgány by mohlo mít daleko vážnější následky než zneužití soukromými fyzickými osobami, dokonce by se v určitých případech zneužití dalo hovořit i o porušení zásad demokratického právního státu. Na základě výše uvedeného lze říci, že tím čím je pro oblast komunitárního nadstátního modelu spolupráce Směrnice 95/46/ES, je pro oblast mezivládní spolupráce Úmluva 108 Rady Evropy. O tom svědčí i odkazy na Úmluvu 108 jako na minimální standard ochrany v několika úmluvách a rozhodnutích.²⁵ Je třeba si uvědomit, že i přestože na Úmluvu 108 odkazují předpisy přijaté v rámci justiční a policejní spolupráce v trestních věcech, tak samotná Úmluva 108 není předpisem přijatým v rámci Evropského společenství, ale jedná se o dokument Rady Evropy, který byl všemi členskými státy Evropského

²⁵ Např. Rozhodnutí Rady ze dne 28. února 2002 o zřízení Evropské jednotky pro soudní spolupráci (Eurojust) za účelem posílení boje proti závažné trestné činnosti č. 2002/187/SVV, uveřejněna v Úředním věstníku EU L 063 , 06/03/2002 S. 0001 – 0013, článek 14, Úmluva o Europolu ze dne 26. 6. 1995, uveřejněna v Úředním věstníku EU C 316, 27/11/1995 S. 0002 – 0032, článek 14, Úmluva ze dne 26. července 1997 vypracovaná na základě článku K.3 smlouvy o EU, o používání informační technologie pro celní účely, uveřejněna v úředním věstníku EU C 316, 27/11/1995, S. 0034 – 0047.

společenství ratifikován.²⁶ Pro spolupráci v policejním sektoru je také nutné zmínit **Doporučení R (87)15 Výboru ministrů Rady Evropy** z roku 1987, kde je stanoveno 8 zásad pro zpracování osobních údajů pro účely policie. Toto doporučení se vztahuje pouze na shromažďování, uchovávání, používání a sdělování osobních údajů pro účely policie, které jsou předmětem automatizovaného zpracování.

Ruční, lépe řečeno neautomatizované, zpracování nepodléhá výše uvedenému doporučení Výboru ministrů, není upraveno ani Úmluvou 108, pouze v případě, že by se k tomuto státy dodatečně zavázaly, a tudíž lze spatřovat určitou nedokonalost této úpravy v tom, že nezahrnutím ručního zpracování pod režim Doporučení R (87)15 je možné „legální“ cestou ručně zpracovávat jakékoli osobní údaje. Doporučení R (87)15 ve vztahu k ručnímu zpracování osobních údajů pouze zakazuje tímto způsobem zpracovávat osobní údaje za účelem obcházení tohoto doporučení. Toto opatření spatřuji jako nedostatečné, protože prokazování úmyslu obcházet ručním zpracováním Doporučení R (87) 15 bude vždy velice zdlouhavé a složité, ne-li v některých případech nemožné, a již pouhým započítím s neoprávněným zpracováním osobních údajů dochází k zásahu do základních práv subjektu údajů. Sjednání nápravy nebývá vždy snadné, proto vhodnějším způsobem je, podle mého názoru, větší prevence před neoprávněným zpracováním. V tomto případě by řešením mohlo být zahrnutí ručního zpracování pod režim doporučení nebo v krajním případě jeho úplným zakázáním. Navíc obrovským množstvím zpracovávaných údajů v rámci justiční a policejní spolupráce se šance na zneužití těchto údajů podstatně zvyšuje.

Podobně jako v režimu Směrnice 95/46/ES, resp. Nařízení 45/2001, funguje WP29 a Evropský inspektor ochrany údajů, v rámci nekomunitární spolupráce existují podobné instituce, které dohlíží na dodržování pravidel zpracování osobních údajů. Osobní údaje jsou zpracovávány policejním úřadem Evropské unie (Europol), Evropskou jednotkou pro soudní spolupráci (Eurojust) a v rámci celní spolupráce celním informačním systémem. Zpracování osobních údajů probíhá i v jiných institucích, ale tyto patří v rámci mezivládní spolupráce k nejvýznamnějším, a to nejen z hlediska zpracování osobních údajů, proto je výběr omezen právě na ně.

²⁶ Podrobněji viz. PIKNA, Bohumil. Evropská unie – vnitřní a vnější bezpečnost a ochrana základních práv (na pozadí boje s mezinárodním terorismem). Praha: Linde Praha, 2002, s. 107-177.

1.2.2.1 Europol

Europol je policejní úřad Evropské unie. Již Maastrichtská smlouva zřídila policejní jednotku (Europol), která se v té době skládala pouze z evropské protidrogové jednotky. Postupně se připojovaly další funkční jednotky a v roce 1995 ratifikovaly všechny členské státy **úmluvu o Europolu**,²⁷ která vstoupila v platnost 1. října 1998. Amsterodamská smlouva rozšířila oblasti působnosti Europolu, nicméně k nejvýznamnějšímu posílení pravomocí došlo v roce 2001, kdy byla jeho působnost rozšířena na všechny formy mezinárodního zločinu, jako jsou terorismus, obchodování s lidmi, obchod s drogami, nelegální nakládání s nebezpečnými látkami, praní špinavých peněz, za předpokladu, že výše uvedenou trestnou činností je dotčeno více členských států. Lze tedy shrnout, že Europol má za úkol pomáhat jednotlivým členským státům v boji proti závažným formám organizované trestné činnosti. Sídlem Europolu je nizozemské město Haag.

Podle úmluvy o Europolu se pro plnění úkolů zřizuje a udržuje informační systém, jehož obsahem jsou informace pouze o fyzických osobách, které jsou podle práva příslušného členského státu podezřelé ze spáchání trestného činu nebo se účastnily trestného činu, pro který je Europol příslušný, nebo které byly pro takový trestný čin odsouzeny, tedy neobsahuje informace o věcech, které byly například k trestné činnosti použity. V informačním systému Europolu se o fyzické osobě vedou pouze údaje v rozsahu příjmení, rodné příjmení, jména a přezdívký, den a místo narození, státní příslušnost, pohlaví a pokud je to nezbytné, jiné vhodné znaky pro zjištění totožnosti, zejména objektivní a neměnné zvláštní tělesné znaky, jako jsou daktyloskopické otisky nebo vzorky DNA. Dále mohou být v informačním systému Europolu vedeny informace o místě a čase vztahující se k trestnému činu spáchaného osobou vedenou v evidenci, orgány, které se tímto případem zabývaly a odsouzení za tyto trestné činy. Pro dodržování zásad při zpracovávání osobních údajů v informačním systému Europolu byl podle článku 24 Úmluvy o Europolu zřízen Společný kontrolní orgán.

²⁷ Úmluva o Europolu ze dne 26. 6. 1995, uveřejněna v Úředním věstníku EU C 316, 27/11/1995 S. 0002 – 0032.

Úmluva o Europolu byla nahrazena rozhodnutím Rady²⁸ zakládající Evropský policejní úřad Europol. Toto rozhodnutí celkově přebírá Úmluvu o Europolu, prohlubuje spolupráci mezi státy v této oblasti, což dokazuje i fakt, že Europol je nově nadán právní subjektivitou. Rozhodnutí Rady přineslo další změny, mezi které patří například dvě nové kategorie osobních údajů, které mohou být vedeny v informačním systému o fyzické osobě. První skupinu tvoří místo pobytu, zaměstnání, činnost, kterou se osoba zabývá a druhou kategorií je číslo sociálního pojištění, číslo řidičského oprávnění, číslo osobních dokladů a pasu. Zachována zůstala zásada, že údaje v informačním systému Europolu mohou být vkládány a užívány jen, pokud je to nezbytné pro plnění cílů stanovených v Úmluvě o Europolu, respektive nahrazujícím rozhodnutí Rady.

Zde se pak skýtá otázka, zda například číslo sociálního pojištění nebo řidičského průkazu nejsou již údaji nadbytečnými, protože k dostatečné identifikaci fyzické osoby stačí jméno, příjmení, místo (trvalého) pobytu a datum narození. Navíc pokud mohou být o fyzické osobě vedeny údaje jako jsou daktyloskopické otisky prstů a vzorky DNA, je pravděpodobnost záměny jedince vyloučena. Z těchto důvodů se domnívám, že číslo sociálního pojištění a číslo řidičského oprávnění jsou údaji nadbytečnými pro účely tohoto informačního systému a opět toto může být důvodem (snahou) získávat co nejvíce údajů o fyzických osobách obhajovaných důvody bezpečnosti a veřejného pořádku. Tím je pak oklešťováno právo na soukromí a vzrůstá hrozba zneužití těchto údajů.

Rozhodnutím Rady byl také nově zakotven zákaz zpracování údajů v informačním systému Europolu, které vypovídají o rasovém či etnickém původu, náboženských, filozofických a politických názorech, členství v odborových organizacích, zdravotním stavu a sexuální orientaci.²⁹ V rozhodnutí Rady byl také zaveden institut úředníka pro ochranu údajů, který převzal kompetence Společného kontrolního orgánu, ale pouze co se týká ochrany osobních údajů. Společný kontrolní orgán stále funguje a má obecné kontrolní pravomoci.

28 Rozhodnutí Rady 2009/371/JHA ze dne 6. dubna 2009 o zřízení Evropského policejního úřadu Europol, uveřejněnou v Úředním věstníku EU L 121, 15/05/2009 S. 0037 – 0066.

29 Článek 9 odst. 3 Rozhodnutí rady 2009/371/JHA ze dne 6. dubna 2009 o zřízení Evropského policejního úřadu Europol.

1.2.2.2 Eurojust

„Eurojust je orgán Evropské unie, který byl zřízen v roce 2002,³⁰ aby podporoval a zdokonaloval koordinaci při vyšetřování a trestním stíhání mezi příslušnými soudními orgány v členských státech EU, jež se zabývají závažným přeshraničním a organizovaným zločinem. Eurojust má 27 národních členů, z každého členského státu je jeden zástupce. Národní členové jsou přidělováni v souladu s právními systémy svých zemí, jsou to zkušení státní zástupci, soudci nebo policisté s příslušnou kvalifikací a dlouholetou praxí. Eurojust trvale sídlí v Haagu.“³¹

Eurojust má rovněž právní subjektivitu a do jeho pravomoci spadají: a) všechny formy trestné činnosti a přestupků, pro které je vždy příslušný Europol, b) dále tyto formy trestné činnosti: počítačová trestná činnost, podvody a korupce, jakož i veškerá trestná činnost postihující finanční zájmy Společenství, praní výnosů z trestné činnosti, trestné činy proti životnímu prostředí, účast na zločinném spolčení, c) ostatní přestupky páchané ve spojení s formami trestné činnosti a přestupky uvedenými v písmenech a) a b).³²

Eurojust může zpracovávat údaje jak automatizovaně, tak v ručně vedených spisech, a to v rozsahu, který ještě přesahuje rozsah informací vedených o fyzických osobách v informačním systému Europolu. K údajům zpracovávaným nad rozsah osobních údajů v informačním systému Europolu patří údaje o právnických osobách, pokud obsahují údaje o identifikovaných nebo identifikovatelných fyzických osobách, které jsou soudně vyšetřovány nebo stíhány a bankovní účty a účty u jiných finančních institucí.

Ke kolektivnímu dohledu nad činností Eurojustu byl podle článku 23 Rozhodnutí zřízen nezávislý Společný kontrolní orgán, do kterého může každý členský stát navrhnout jednoho člena, soudce nebo osobu vykonávající rovnocennou funkci. Rozhodnutí Společného kontrolního orgánu jsou konečná a pro Eurojust závazná.

30 Rozhodnutí Rady ze dne 28. února 2002 o zřízení Evropské jednotky pro soudní spolupráci (Eurojust) za účelem posílení boje proti závažné trestné činnosti č. 2002/187/SVV, uveřejněna v Úředním věstníku EU L 063 , 06/03/2002 S. 0001 – 0013.

31 Evropská jednotka pro justiční spolupráci (EUROJUST) [online]. 1995-2010 , 23 Červenec 2009 [cit. 2009-12-28]. Dostupný z WWW: <http://europa.eu/agencies/pol_agencies/eurojust/index_cs.htm>.

32 Článek 4 Rozhodnutí Rady ze dne 28. února 2002 o zřízení Evropské jednotky pro soudní spolupráci (Eurojust) za účelem posílení boje proti závažné trestné činnosti č. 2002/187/SVV.

1.2.2.3 Celní informační systém

Celní správy členských zemí EU se v roce 1995 dohodly na vytvoření informačního systému, který by prostřednictvím rychlého šíření informací napomáhal předcházení, šetření a stíhání závažných porušení vnitrostátních právních předpisů.³³ Celní informační systém tvoří ústřední databáze, spravovaná Komisí, která je přístupná prostřednictvím terminálů umístěných v každém členském státě. Systém obsahuje pouze informace, které jsou nezbytně nutné pro dosažení cílů uvedených v příslušné úmluvě.

Celní informační systém obsahuje informace nejen o fyzických osobách, ale také údaje o zboží, dopravních prostředcích, podnicích, o trendech v podvodech a o dostupnosti odborných znalostí. Informace o fyzických osobách mohou být pouze v rozsahu příjmení, rodné příjmení, křestní jméno a přezdívký, datum a místo narození, státní příslušnost, pohlaví, jakékoli objektivní a trvalé zvláštní znaky, důvod pro zahrnutí údajů, navrhovaný postup, varovný kód, který upozorňuje, že osoba byla v minulosti ozbrojena, použila násilí nebo utekla. Tento informační systém jako jediný z uvedených obsahuje důvod proč jsou údaje o osobě nebo věci v systému vedeny. Dále uvádí odkazem na Úmluvu 108, že v informačním systému nesmí být v žádném případě vedeny údaje o osobách vypovídající o etnickém, rasovém původu, politických názorech, apod.

Rovněž jako v předešlých institucích, je i zde zřízen Společný kontrolní orgán, který se skládá ze dvou zástupců každého členského státu. Tento orgán je příslušný pro dohled nad provozem celního informačního systému a dále pro posouzení veškerých obtíží při uplatňování nebo výkladu, které během činnosti systému mohou vzniknout.

1.2.2.4 Schengenský informační systém

Pro úplnost bych zde uvedl i Schengenský informační systém,³⁴ který byl původně rovněž vytvořen na úrovni mezivládní spolupráce, tedy součástí třetího

³³ Výsledkem dohody byla Úmluva vypracovaná na základě článku K.3 Smlouvy o Evropské unii o používání informační technologie pro celní účely, uvedená v Úředním věstníku EU C 316, 27/11/1995, S. 0034 – 0047.

³⁴ Dále také jako „SIS“.

pilíře. Amsterodamskou smlouvou, respektive tzv. Schengenským protokolem, který je její přílohou, bylo Schengenské *acquis* rozděleno mezi první a třetí pilíř.

Schengenský informační systém byl **zřízen Schengenskou prováděcí úmluvou**,³⁵ v rámci schengenského prostoru založeného Schengenskou úmluvou podepsanou 14. června 1985 pětící států. Schengenský prostor měl usnadnit mezi smluvními státy volný pohyb zboží, služeb a osob v rámci vnitřních hranic.

Ochrana osobních údajů je řešena poměrně přísně v Schengenské prováděcí úmluvě, která se, jak již bylo řečeno, v rámci ochrany osobních údajů, odvolává na Úmluvu 108 a dále ji rozšiřuje. SIS představuje komplexní databázi, která obsahuje informace o fyzických osobách a věcech, ke které mají přístup pouze orgány určené smluvními státy a orgány Evropské unie. SIS se skládá z národních informačních jednotek, vedené každým smluvním státem a centrální jednotky, která propojuje národní databáze. Centrální jednotka je spravována francouzskou vládou. Prováděcí úmluva stanoví zásady ochrany osobních údajů a jejich nakládání s nimi. SIS obsahuje informace podle článků 96 – 100 o cizincích, kterým má být odepřen vstup, o pohřešovaných nebo nebezpečných osobách, o svědcích, kteří mají být předvoláni v rámci trestního řízení, o osobách a vozidlech kvůli tajnému sledování nebo zvláštním kontrolám, a o věcech hledaných za účelem zabavení nebo za účelem zajištění jako důkazu, do této kategorie spadají odcizená, neoprávněně užívaná nebo pohřešovaná vozidla, přívěsy, střelné zbraně, doklady totožnosti a bankovky. Prováděcí úmluva stanovuje v článku 126 povinnost smluvním státům přijmout, v případě zpracování osobních údajů, vnitrostátní předpisy, jež by zajistili alespoň takovou ochranu těchto údajů, jakou poskytuje Úmluva 108, nejpozději do nabytí platnosti Prováděcí úmluvy.

K provedení potřebných úkonů vyplývajících z Prováděcí úmluvy byl ustanoven podle článku 131 Výkonný výbor, jehož členy byli příslušní ministři smluvních států odpovědní za aplikaci Prováděcí úmluvy. Jediným úkolem Výkonného výboru byl dohled nad dodržováním této úmluvy. Od 1. 1. 1999, vstupem v platnost Amsterodamské smlouvy a začleněním části Schengenského *acquis* do oblasti nadstátní komunitární spolupráce, převzala funkci Výkonného výboru Rada EU pro justici a vnitřní věci. Schengenské *acquis* bylo začleněno do nové hlavy IV Smlouvy o EU, nazvané vízová, azylová, přistěhovalecká a jiné

35 Úmluva k provedení Schengenské dohody ze dne 14. června 1985, uveřejněna v Úředním věstníku EU L 239, 22/09/2000 S. 0019 – 0062, Dále také jako „Prováděcí úmluva“.

politiky týkající se volného pohybu osob. V třetím pilíři, hlava VI Smlouvy o EU, pak zůstala jen oblast policejní a justiční spolupráce.

V této části bych krátce zmínil rovněž **předávání osobních údajů z členských států Evropského společenství do třetích zemí**. K tomuto předávání dochází pouze na základě rozhodnutí Komise vydaných v návaznosti na článek 25 odst. 6 Směrnice 95/46/ES, kde je stanoveno, že k předávání osobních údajů do třetích zemí může docházet pouze v případě, že dotyčný stát zajišťuje odpovídající ochranu osobních údajů jako předpisy členských států Evropského společenství. Mezi země s odpovídající úrovní ochrany osobních údajů patří například USA,³⁶ Švýcarsko,³⁷ Kanada,³⁸ Argentina.³⁹ Dále se předáváním osobních údajů do třetích zemí v této práci nezabývám, a to z toho důvodu, že pro tuto práci není tato oblast stěžejní, uvádím to zde pouze pro úplnost.

1.2.3 Ochrana osobních údajů po přijetí Lisabonské smlouvy

Platnost Lisabonské smlouvy nijak podstatně právní úpravu ochrany osobních údajů nemění. Dílčí změny však tato smlouva přináší a jsou popsány v této kapitole.

Lisabonská smlouva, někdy nazývána též Reformní smlouva, je mezinárodní smlouvou, je jakousi náhradou za odmítnutou Smlouvu o Ústavě pro Evropu a má za cíl reformu fungování a institucionálního rámce Evropské unie.

36 Rozhodnutí Komise ze dne 26. července 2000 podle směrnice Evropského parlamentu a Rady 95/46/ES o odpovídající ochraně poskytované podle zásad „bezpečného přístavu“ (Safe Harbor) a s tím souvisejících „často kladených otázek“ vydaných Ministerstvem obchodu Spojených států (S úpravou pro EHP) (2000/520/ES).

37 Rozhodnutí Komise ze dne 26. července 2000 na základě směrnice Evropského parlamentu a Rady 95/46/ES o odpovídající ochraně osobních údajů ve Švýcarsku (Text s významem pro EHP) (2000/518/ES) (3200D0518).

38 Rozhodnutí Komise ze dne 20. prosince 2001 podle směrnice Evropského parlamentu a Rady 95/46/ES o odpovídající ochraně osobních údajů, kterou poskytuje kanadský zákon o ochraně osobních informací a elektronických dokumentech (Personal Information Protection and Electronic Documents Act) (2002/2/ES) (32002D0002).

39 Rozhodnutí Komise ze dne 30. června 2003 podle směrnice Evropského parlamentu a Rady 95/46/ES o odpovídající ochraně osobních údajů v Argentině (2003/490/ES) (32003D0490).

Smlouva byla podepsána v prosinci 2007 na summitu v Lisabonu a v prosinci o dva roky později vstoupila v platnost.⁴⁰

Lisabonská smlouva obsahuje ustanovení revidující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství. Ve Smlouvě o Evropské unii je ve vztahu k ochraně osobních údajů důležitý článek 2, který říká, na kterých hodnotách je Unie založena, mezi těmito hodnotami je uvedena i ochrana lidských práv. V návaznosti k tomuto článku pak článek 6 stanoví, že Unie uznává práva, svobody a zásady obsažené v Listině základních práv Evropské unie, jež má stejnou právní sílu jako Smlouvy. Ve druhém odstavci tohoto článku se pak stanoví, že Unie přistoupí k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Pro ochranu osobních údajů jsou z Listiny základních práv a svobod Evropské unie rozhodující články 7 o respektování soukromého a rodinného života a článek 8 o ochraně osobních údajů.

Smlouva o fungování Evropské unie⁴¹ v článku 16 stanovuje právo každého jedince na ochranu osobních údajů, které se jej týkají. Tento článek stanovuje ochranu i takových údajů, které se netýkají přímo osoby jedince, ale mají k němu vztah, i když se přímo týkají osoby jiné. Jako příklad je možné zmínit uvedení rodinného stavu manžela, který se dotýká i manžela druhého nebo uvedení jmen dětí rodičů, apod. V odstavci 2 je pak stanoveno, že Evropský parlament a Rada přijmou pravidla o ochraně fyzických osob při zpracovávání osobních údajů orgány, institucemi a jinými subjekty Unie a členskými státy, pokud vykonávají činnosti spadající do oblasti působnosti práva Unie. V současné době jsou tato pravidla upravena v již zmiňovaném nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 45/2001, bude tedy otázkou rozhodovací činnosti Parlamentu a Rady, zda přijmou nová pravidla, nebo zda se spokojí se stávajícími. Pravidly podle tohoto článku ovšem nejsou dotčena zvláštní pravidla přijatá Radou podle článku 39 Smlouvy o EU, která stanovují pravidla o ochraně fyzických osob při zpracování osobních údajů, které zpracovávají členské státy při činnosti v rámci společné zahraniční a bezpečnostní politiky.

Lisabonská smlouva zcela odstranila „pilířovitou strukturu“ zavedenou Maastrichtskou smlouvou a SFEU obsahuje články týkající se Eurojustu a

⁴⁰ Lisabonská smlouva vstoupila v platnost 1. prosince 2009, tedy prvním dnem měsíce následujícího po měsíci, v němž poslední stát uloží ratifikační listiny, tímto státem byla Česká republika a k uložení došlo dne 13. listopadu 2009.

⁴¹ Dále také jako „SFEU“.

Europolu.⁴² V těchto člancích je dále stanoveno, že Evropský parlament a Rada přijmou nařízení, ve kterých bude upravena struktura, fungování, oblast činnosti a úkoly Eurojustu, respektive Europolu. Těmito nařízeními by mělo dojít k vtělení stávající právní úpravy jednotlivých institucí do sekundárního práva. Lisabonská smlouva, konkrétně SFEU, učinila Eurojust a Europol institucemi Evropské unie. Tyto instituce by se tedy za normálních okolností měly řídit při zpracovávání osobních údajů směrnici a nařízeními upravujícími tuto oblast, nicméně zvláštnostmi a odlišnostmi potřeb a principů v ochraně osobních údajů v oblasti policejní a justiční si byli vědomi i zástupci států přijímající Lisabonskou smlouvu. Z tohoto důvodu bylo přijato **prohlášení č. 21** připojené k Lisabonské smlouvě,⁴³ které zachovává stávající odlišnou úpravu ochrany a poskytování osobních údajů v rámci policejní a justiční spolupráce. Ovšem i tato odlišná úprava musí být v souladu s článkem 16 SFEU.

Vztah s ochranou osobních údajů je možné spatřovat i v článku 220 SFEU, který stanoví, že Unie naváže do budoucna spolupráci s dalšími mezinárodními organizacemi jako jsou Rada Evropy, OECD, OSN a další odborné organizace. Tyto se rovněž při své činnosti zabývají ochranou osobních údajů.

K ochraně osobních údajů má rovněž vztah **protokol 21. SFEU o postavení Spojeného království a Irska s ohledem na Prostor svobody, bezpečnosti a práva.**⁴⁴ Podle článku 6a tohoto protokolu Spojené království a Irsko v případě, že budou vykonávat činnosti spadající do oblasti Justiční spolupráce v trestních věcech a policejní spolupráce, nebudou vázány pravidly pro zpracování osobních údajů členskými státy podle článku 16 SFEU, toto neplatí v případě, že jsou vázány pravidly Unie ve výše zmíněných oblastech, tedy, pokud se k tomuto Spojené království a Irsko zavázaly, v jejichž rámci musí být ustanovení článku 16 SFEU dodržována.

42 Článek 85 a článek 88 Smlouvy o fungování Evropské unie upravuje cíle a poslání Eurojustu, respektive EUROPOLU.

43 Oficiální název těchto prohlášení jsou Prohlášení připojená k závěrečnému aktu mezivládní konference, která přijala Lisabonskou smlouvu. Prohlášení 21 má název Prohlášení o ochraně osobních údajů v oblasti justiční spolupráce v trestních věcech a policejní spolupráce a uvádí, že konference uznává zvláštní pravidla pro ochranu osobních údajů a volný pohyb těchto údajů v oblastech justiční spolupráce v trestních věcech a policejní spolupráce, založená na článku 16 Smlouvy o fungování Evropské unie.

44 Spojené království a Irsko si vyměnily podmínku, že se podle článku 1 protokolu nebudou podílet na přijímání opatření Rady, která jsou navrhována podle části třetí hlavy V SFEU, tedy v rámci Prostoru svobody, bezpečnosti a práva.

2 Vývoj české právní úpravy ochrany osobních údajů od vzniku první republiky po současnost

V této kapitole, jak už sám název napovídá, je zachycen vývoj ochrany osobních údajů v českém právním řádu od vzniku samostatného Československého státu, přes období okupace a totalitní komunistický režim až po současnost.

Na přelomu 19. a 20. století a následně v počátcích 20. století ještě nemůžeme mluvit o ochraně osobních údajů, nicméně lze hovořit o právu na soukromí, které bylo v této době vtěleno do několika svobod, zejména do svobody osobní, domovní a listovní. Hned po vzniku samostatného Československa byl přijat, ještě téhož roku, zákon 11/1918 Sb. o zřízení samostatného státu československého, který bývá někdy označován jako recepční norma, neboť přejal veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení, s tím i právní normy týkající se práva na soukromí.⁴⁵

Ústava, tentokrát již československá, z roku 1920, zakotvuje kromě jiného v § 112 domovní svobodu a odkazuje na zvláštní zákon. Ústava z roku 1920 je poslední právní úpravou mající vztah k ochraně osobních údajů, respektive soukromí nejen v období první republiky, ale i na období následující.

Během krátkého trvání druhé republiky a následně pak Protektorátu Čechy a Morava se o ochraně soukromí mluvit nedá, naopak byla zaváděna diktatura Německé říše a porušování práva na soukromí a dalších lidských práv bylo na denním pořádku. Změnu přinesl až konec druhé světové války, kdy se opět v poválečném Československu začaly obnovovat demokratické principy, ovšem ne na dlouho, neboť po únorovém převratu v roce 1948 nastoupila na více než 40 let komunistická diktatura. Ochrana osobních údajů a soukromí nestály v popředí zájmů tehdejších československých státníků. Stojí za povšimnutí, že ve stejné

⁴⁵ Mezi normy, které převzala recepční norma, lze zařadit pro oblast ochrany osobních údajů tyto: Zákon 142 z roku 1867 o obecných právech občanů státních v královstvích a zemích v radě říšské zastoupených, ve kterém se objevují ustanovení i o již zmiňovaných svobodách osobní, domovní a listovní. O významu předpisu svědčí i to, že byl ve své době jednou z prvních známek povolování absolutismu a poskytování určitých práv občanům. Tento zákon je pak také součástí tzv. prosincové ústavy.

době, kdy u nás došlo k převratu a postupnému nastolování „neomezené moci“ komunistické strany, v Evropě jsou vydávány dokumenty jako Všeobecná deklarace lidských práv⁴⁶ nebo Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod.

Materiálně zabezpečený soukromý život byl sice tehdejší režimem podporován, nicméně o právu na soukromí se moc hovořit nedá, zejména v důsledku značných aktivit tajných služeb a jejich agentů. Za jedinou právní úpravu v době minulého režimu mající vztah k této tématice lze považovat institut **ochrany osobnosti, zakotvený v § 11 a násl. občanského zákoníku z roku 1964**. Ochrana osobnosti vydržela až do dnešní doby a poskytuje ochranu před neoprávněným použitím nebo pořízením písemností osobní povahy, podobizen, obrazových snímků a obrazových a zvukových záznamů týkajících se fyzické osoby nebo jejích projevů osobní povahy. Přestože ochrana osobnosti podle občanského zákoníku je postavena na jiných principech než ochrana osobních údajů podle dnešních právních předpisů ochrany osobnosti, je dnes považována za jednu ze tří rovin ochrany osobních údajů a vzhledem ke své dobové ojedinelosti je zahrnuta i do tohoto vývoje.

„O tom, že lidé mají právo na ochranu soukromí se začalo psát až na počátku 80. let minulého století a o ochraně osobních údajů se objevily sporadické zmínky teprve koncem tohoto desetiletí, výslovná právní úprava ani jednoho z těchto práv ovšem provedena nebyla.“⁴⁷

Tento žalostný stav a evropský vývoj byl pravděpodobně jedním z důvodů, proč v Listině základních práv a svobod,⁴⁸ přijaté necelé dva roky po tzv. sametové revoluci, bylo zakotveno nejen právo na soukromí, tak jako v prvorepublikové ústavě z roku 1920, ale nově i právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o svojí osobě. **V únoru roku 1991 přistoupila Česká a Slovenská federativní republika k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a svobod**, z tohoto postoje jsou patrné snahy zákonodárců určitým způsobem právně zakotvit a očistit lidská práva, která byla značně pošlapána v dobách předešlých.

46 O přístupu tehdejšího Československa k lidským právům svědčí i fakt, že při závěrečném hlasování o přijetí Všeobecné deklarace lidských práv se zástupci našeho státu hlasování zdrželi.

47 MATES, Pavel. Ochrana osobních údajů. Praha : Nakladatelství Karolinum. 2002. s. 40.

48 Ústavní zákon 23/1991 Sb. ze dne 9. ledna 1991, kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky, konkrétně článek 10 odst. 3.

Následujícího roku byl přijat **zákon 256/1992 Sb. O ochraně osobních údajů v informačních systémech**. Východiskem k tomuto zákonu byla Úmluva 108. Jednalo se o první ucelený právní dokument v našich zemích, týkající se ochrany osobních údajů. Tento zákon obsahoval vymezení pojmů jako jsou: osobní údaj, informační systém, provozovatel systému, dotčená osoba, a další. Stejně tak upravil zásady získávání a zabezpečení osobních údajů. Problémem tohoto zákona bylo, že nebyl postaven na klasické struktuře právní normy, tak jak ji známe z teorie práva, tedy hypotéza, dispozice a sankce. V tomto případě absentovaly sankce za jeho porušení a dále zde neexistoval žádný kontrolní orgán. V dalším roce se objevil pokus o zřízení takového orgánu, který nebyl uveden do praxe a později se k tomuto návrhu nikdo nevrátil. Takovýto právní stav, lépe řečeno nedostatek zákona, zcela jistě vyhovoval zejména podnikatelům, kteří mohli získávat bez obav údaje o adresátech pro svou reklamu a o svých potenciálních zákaznících.

Dostáváme se již do doby rozpadu federace a vzniku samostatné České republiky. Byla přijata „nová“ Listina základních práv a svobod,⁴⁹ která převzala práva a svobody z Listiny základních práv a svobod z roku 1991. V článku 7 Listiny je zakotvena nedotknutelnost osoby a jejího soukromí. K tomuto článku je pak speciální článek 10 odst. 2, každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života. Článek 10 odst. 3 pak přiznává právo každému na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě. „Nevhodná je formulace „jiné zneužívání“. Neoprávněné shromažďování a zveřejňování informace o člověku není per definitionem jejím zneužitím, když jím může být. V těchto případech jde obecně o objektivní porušení práva, tj. porušením práva per se, aniž muselo být subjektivně kvalifikováno jako „zneužití“, tj. jako úmyslné porušení práva k nějakému nedovolenému účelu.“⁵⁰ Každý má tedy právo být chráněn před neoprávněným získáváním informací o sobě a svém soukromí, před neoprávněným použitím takových informací a před jakýmkoliv jiným porušováním a to i tehdy, pokud se nejedná o zneužití těchto informací. Tato ochrana se

49 Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky. Uveřejněné ve sbírce zákonů jako Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. Dále také jako „Listina“.

50 PAVLÍČEK, V. a kolektiv: Ústava a ústavní řád české republiky. Komentář. 2. díl: Práva a svobody, LINDE a. s., Praha, 1999, s. 114

vztahuje i na již zveřejněné údaje, například ve veřejných seznamech nebo v tisku, apod. „Právo na ochranu osobních údajů je právem navazujícím na ochranu soukromého a rodinného života a právem je rozvíjejícím.“⁵¹

Právo poskytované článkem 10 Listiny jde do kolize s právem na informace v článku 17 Listiny. Tyto dvě protichůdná práva navzájem vymezují své hranice, protože článek 10 odst. 3 je jedním z příkladů „práva druhých“ a tedy jedním z případů omezení práva na informace podle článku 17 odst. 4.⁵² Právo na soukromí ovšem zahrnuje i právo na rozvoj vztahů s dalšími lidmi, zejména příbuznými a přáteli, i podle toho by tedy měl být vymezen vztah mezi právem na soukromí a právem na informace.

V roce 2000 vstoupil v platnost současný **zákon o ochraně osobních údajů**.⁵³ Tento zákon nahradil původní zákon 256/1992 Sb. a vychází rovněž z Úmluvy 108 jako jeho předchůdce, zároveň je provedením evropských směrnic. Doplnil nedostatky předchozího zákona, tedy zavedl sankce za porušení povinností stanovených zákonem a také nově zavedl nezávislý dozorový orgán, Úřad pro ochranu osobních údajů. Vstupem České republiky do EU byla přijata novela pod číslem 144/2004 Sb., která uvedla zákon o ochraně osobních údajů do souladu s evropskými pravidly. O tom, že ochrana osobních údajů je oborem novým a stále se dynamicky rozvíjejícím, svědčí i fakt, že ZOOÚ byl do doby odevzdání této práce celkem 19krát novelizován. Ještě téhož roku, kdy byl přijat ZOOÚ, podepsala Česká republika Úmluvu 108 a počátkem roku následujícího byl dokončen proces její ratifikace.⁵⁴ Přijetím Úmluvy 108 a ZOOÚ došlo konečně v naší zemi k zakotvení celoevropských zásad a harmonizaci předpisů s EU, což bylo i jedním z mnoha přístupových podmínek. V roce 2005 pak vstoupil v platnost a účinnost, jako provedení Směrnice 2002/58/ES, zákon o elektronických komunikacích.⁵⁵

51 MATOUŠOVÁ, Miroslava, HEJLÍK, Ladislav. Osobní údaje a jejich ochrana. 2. vydání. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 7.

52 Článek 17 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.

53 Zákon 101/2000 Sb. O ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, dále jako „zákon o ochraně osobních údajů“ nebo „ZOOÚ“.

54 Úmluva 108 je uveřejněna ve sbírce mezinárodních smluv pod číslem 115/2001 Sb. m. s.

55 Zákon 127/2005 Sb. o elektronických komunikacích a o změně některých souvisejících zákonů.

3 Srovnání právní úpravy ochrany osobních údajů podle zákona o ochraně osobních údajů a Směrnice 95/46/ES

Tato kapitola je věnována srovnání právní úpravy zákona o ochraně osobních údajů a Směrnice 95/46/ES. Směrnice 95/46/ES i ZOOÚ jsou základními, nikoliv však jedinými, předpisy v oblasti ochrany osobních údajů. Zákon o ochraně osobních údajů implementuje zásady a požadavky stanovené Evropskou unií, které jsou na státy kladeny k zajištění potřebné a rovnocenné úrovně ochrany osobních údajů. Ve **Sdělení Komise adresované Radě a Parlamentu o pokračování programu pro lepší provádění Směrnice 95/46/ES**⁵⁶ z roku 2007, tedy více než deset let po vydání Směrnice 95/46/ES, je uvedeno, že současná právní úprava nepotřebuje legislativní změny, ale stále je zde značný prostor pro zlepšení provádění Směrnice 95/46/ES. Oproti tomu ZOOÚ byl do dnešního dne 19krát novelizován, z čehož vyplývá, že ochrana osobních údajů je v České republice aktuálním tématem, sleduje současný evropský vývoj a snaží se reagovat na neustálé změny a poskytovat tím odpovídající úroveň ochrany, srovnatelnou s evropskou.

Dále Komise ve sdělení konstatovala, že je nutné sledovat provádění této směrnice a spolupracovat se všemi stranami, právě z důvodu snížení rozdílů mezi jednotlivými národními úpravami. Zaměstnanci Úřadu pro ochranu osobních údajů, který je zřízen podle Směrnice 95/46/ES jako národní kontrolní a dozorový orgán, se účastní zasedání pracovní skupiny WP29, mezinárodních konferencí, právě z důvodu odstraňování rozdílů právních úprav. Toto sdělení rovněž uvádí, že bylo dosaženo pokroku v několika činnostech. Mezi činnosti, ve kterých bylo dosaženo zlepšení, patří kromě zvyšování povědomí veřejnosti o ochraně osobních údajů a diskuse s členskými státy a národními úřady pro ochranu osobních údajů i zapojení kandidátských zemí do úsilí o dosažení lepšího a jednotnějšího provádění směrnice a spolupráce s Komisí při tvorbě národních předpisů. Zástupci

⁵⁶ Toto sdělení není každoročně vydávaným dokumentem, předchozí podobný dokument byl Komisí vydán v roce 2003. Evropská komise [online]. 1995-2009 [cit. 2010-02-23]. Implementation of the Directive. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/privacy/lawreport/index_en.htm#actions>.

kandidátských zemí se účastní od roku 2002 jednání pracovní skupiny WP29. Česká republika v době, kdy byla ještě kandidátským státem rovněž spolupracovala s Komisí na tvorbě ZOOÚ a účastnila se jednání WP29. Tedy spolupracovala s Evropskou unií na zajištění potřebné úrovně ochrany osobních údajů ještě před svým vstupem.

Přestože zákon o ochraně osobních údajů implementuje Směrnici 95/46/ES do českého právního řádu,⁵⁷ najdou se mezi nimi určité rozdíly, které jsou v této kapitole blíže popsány.

Cílem ochrany osobních údajů, tak jak je zakotvena ve většině právních řádů evropských zemích, včetně České republiky, není zcela zakázat užívání osobních údajů jiných osob, hlavním cílem je předcházet zneužití osobních údajů, současně s cílem povolit nakládání s osobními údaji k účelům povolených zákonem.

V Evropské unii dnes není možné, aby státy omezovaly volný pohyb osobních údajů pouze z důvodu jejich ochrany (osobních údajů). Předávání osobních údajů do třetích států je podle čl. 25 odst. 1 Směrnice 95/46/ES povoleno pouze, pokud dotyčný stát zajišťuje odpovídající úroveň ochrany, toto posuzuje Komise ve svých rozhodnutích. Zákon o ochraně osobních údajů v ustanovení § 27 odst. 2 stanoví, že omezování volného pohybu osobních údajů není možné, pokud tento zákaz vyplývá z mezinárodní smlouvy, kterou je Česká republika vázána⁵⁸ nebo pokud jsou údaje předávány na základě rozhodnutí Komise. V ostatních případech je správce povinen se obrátit na Úřad pro ochranu osobních údajů podle § 27 odst. 4 ZOOÚ, který vydá povolení k tomuto předávání. Úřad nejprve posoudí tuto žádost podle všech požadavků, tak jak vyplývají ze Směrnice 95/46/ES a v souladu s jejím čl. 25. odst. 1. V případě předávání je tedy ZOOÚ plně slučitelný se Směrnicí 95/46/ES.

Ochranu osobních údajů v právním řádu ČR je možné z teoretického hlediska spatřovat ve třech rovinách, v praxi je však nutné brát všechny tyto roviny ve vzájemném souladu a harmonickém propojení, protože jedině tak mohou poskytovat adekvátní úroveň ochrany. První rovinou je rovina „ústavní“, tedy právo

57 Toto vyplývá z ustanovení §1 ZOOÚ, kde je stanoveno, že ZOOÚ v souladu s právem Evropských společenství, zde je pak odkaz na směrnici 95/46/ES, a mezinárodními smlouvami, kterými je ČR vázána, odkaz na Úmluvu 108, upravuje práva a povinnosti vyplývající z ochrany a zpracování osobních údajů .

58 Touto mezinárodní smlouvou je v oblasti osobních údajů myšlena Úmluva 108. Státy, které přistoupily k této úmluvě zároveň splňují i požadavek na odpovídající úroveň ochrany. Navíc z této úmluvy vychází i samotná Směrnice 95/46/ES.

na ochranu osobních údajů jakožto jedno ze základních lidských práv. O této rovině je blíže pojednáno v předchozí kapitole. K této „ústavní“ rovině je možné připojit i práva vyplývající z lidskoprávních mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána.

Druhou rovinou ochrany je rovina soukromoprávní, kterou poskytuje občanský zákoník⁵⁹ v institutu ochrany osobnosti. Jak již bylo uvedeno rovněž v předchozí kapitole, ochrana osobnosti je sice postavena na jiných principech, než ochrana osobních údajů podle ZOOÚ, přesto hraje podstatnou roli v případě porušení práva na ochranu osobních údajů a doplňuje oblasti, na které se nevztahuje působnost ZOOÚ. Například, pokud si někdo pořídí fotografii nebo videozáznam třetí osoby výhradně pro soukromé účely, nevztahuje se na toto ZOOÚ, v případě zveřejnění těchto fotografií resp. videozáznamu se může třetí osoba bránit podle ustanovení o ochraně osobnosti podle občanského zákoníku.

Třetí rovinou poskytující ochranu osobním údajům je samotný zákon o ochraně osobních údajů. Jak jsem již zmiňoval, je třeba tyto roviny chápat ve vzájemném propojení, neboť „ústavní“ rovina je konkrétněji upravena v ostatních zákonných rovinách, které s ní musí být v souladu. Zároveň rovněž poskytuje jeden ze způsobů ochrany práv fyzických osob před Ústavním soudem a tím společně s druhou rovinou doplňují ZOOÚ poskytováním ochrany v oblastech spadajících mimo působnost ZOOÚ.

Ochranu osobních údajů je možné rozdělit i do jiných rovin, například rovina ústavní, rovina zákonná a třetí rovinou je pak zabezpečení ochrany osobních údajů před únikem a ztrátou.⁶⁰ Autoři tohoto dělení uvádí, že se jedná o roviny samostatné, s čímž na základě výše uvedeného nelze souhlasit, protože ochranu osobních údajů je třeba chápat jako jednotnou a ucelenou množinu prostředků ochrany. Dále také proto, že třetí rovinu je možné zahrnout pod zákonnou rovinu, protože ZOOÚ poskytuje ustanovení o ochraně osobních údajů před jejich zneužitím a únikem.

Směrnice 95/46/ES ve svém článku 3 uvádí svou **působnost**. V prvním odstavci je uvedeno, že se vztahuje jak na automatizované, tak neautomatizované

59 Zákon 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, dále také jako „občanský zákoník“.

60 Blíže MATOUŠOVÁ, Miroslava, HEJLÍK, Ladislav. Osobní údaje a jejich ochrana. 2. vydání. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008. s. 14 – 15.

zpracování, které je nebo má být zařazeno do rejstříku. Snahou je tedy obsáhnout veškeré zpracování a poskytnout tak komplexní ochranu.

Ve svém druhém odstavci pak Směrnice 95/46/ES uvádí oblasti, na které působnost této směrnice nedopadá. Kromě zpracování, které provádí fyzická osoba výlučně pro výkon svých osobních a domácích činností, jsou to dále oblasti, které nespádají do působnosti Společenství a které se týkají společné zahraniční a bezpečnostní politiky a justiční a policejní spolupráce v trestních věcech.⁶¹ Zákon o ochraně osobních údajů kopíruje Směrnicí 95/46/ES co se týče působnosti a rovněž se snaží zahrnout pod svou působnost veškeré zpracování osobních údajů, kromě nahodilého shromažďování⁶² a zpracování fyzickou osobou výlučně pro osobní potřebu, které pod režim ZOOÚ nespádají.⁶³ Rozsah působnosti ZOOÚ vychází ze Směrnice 95/46/ES a je shodný. Směrnice 95/46/ES na rozdíl od českého zákona na ochranu osobních údajů výslovně nestanoví, že se nevztahuje na nahodilé zpracování, nicméně tento závěr je vyvoditelný z toho, že zpracování je nebo má být zařazeno do rejstříku, tedy má být s osobními údaji dále nakládáno. To znamená, že je pro zpracování stanoven účel, pro který jsou osobní údaje získávány, tudíž se nemůže jednat o nahodilé zpracování.

Směrnice 95/46/ES v čl. 3 dále stanoví, že její působnost se rovněž nevztahuje na zpracování osobních údajů, které se týká veřejné bezpečnosti, obrany, bezpečnosti státu a činnosti státu v trestních věcech.⁶⁴ Oproti tomu ZOOÚ zvolil odlišnou úpravu. Zákon o ochraně osobních údajů v žádném svém ustanovení nevyjímá ze své působnosti zpracování, které se týká veřejné bezpečnosti, obrany státu, apod. tak jako Směrnice 95/46/ES, pouze v § 3 odst. 6 ZOOÚ je stanoveno, že na zpracování, které je prováděno v zájmu bezpečnosti nebo obrany státu, veřejného pořádku a dalších důvodů zpracování, které jsou

61 Čl. 3 odst. 2 Směrnice 95/46/ES konkrétně uvádí, že se nevztahuje na oblasti uvedené v hlavě V. a VI. Slouvy o EU a zní: „Tato směrnice se nevztahuje na zpracování osobních údajů: prováděné pro výkon činností, které nespádají do oblasti působnosti práva Společenství a jsou uvedeny v hlavě V a VI Smlouvy o Evropské unii.“

62 Blíže k nahodilému shromažďování a automatizovanému a neautomatizovanému zpracování v kapitole „Vymezení pojmů“.

63 K působnosti Směrnice 95/46/ blíže rozsudek Evropského soudního dvora ve věci C-101/2001 (Lindqvist) ze dne 6. listopadu 2003, kde je mimo jiné uvedeno, na které osobní údaje se tato směrnice vztahuje.

64 O působnosti Směrnice 95/46/ES blíže judikát ESD ve věci C-317/04 a C-318/04 („PNR“) rozsudek ze dne 30. května 2006 o tom, že tato směrnice se nevztahuje na zpracování při bezpečnosti státu.

uvedeny v § 3 odst. 6 ZOOÚ,⁶⁵ se nepoužijí ustanovení o povinnosti správce podle § 5 odst. 1 ZOOÚ, informační povinnosti správce podle § 11 ZOOÚ a ustanovení o právu subjektu údajů na přístup k informacím podle § 12 ZOOÚ.

Z uvedeného vyplývá, že ZOOÚ poskytuje ochranu ve více oblastech zpracování, protože na výše uvedené oblasti zpracování se Směrnice 95/46/ES nevztahuje, což judikoval i ESD ve výše uvedených rozhodnutích, na rozdíl od ZOOÚ, kde jsou pouze v těchto případech omezeny práva subjektů údajů, což samozřejmě vyplývá z povahy a účelu zpracování. Orgány, které zpracovávají osobní údaje v oblastech uvedených v § 3 odst. 6 ZOOÚ, se tedy musí tímto zákonem stále řídit, kdežto pokud by platilo ustanovení čl. 3 Směrnice 95/46/ES, ta by se na zpracování nevztahovala a tím by tedy došlo k podstatně většímu zásahu do práv subjektu údajů.

Lisabonská smlouva zahrnuje do působnosti Evropské unie rovněž bezpečnostní a zahraniční politiku a soudní a policejní spolupráci v trestních věcech. Podle článku 16 SFEU přijme Evropský parlament a Rada pravidla o ochraně fyzických osob při zpracovávání osobních údajů orgány, institucemi a jinými subjekty Unie a členskými státy, pokud vykonávají činnosti spadající do oblasti působnosti práva Unie, což společná bezpečnostní a zahraniční politika, jak bylo uvedeno výše, do této působnosti spadá. Nicméně je zde dále uvedeno, že tato přijatá pravidla se nevztahují na pravidla uvedená v článku 39 SEU. Článek 39 SEU spadá pod kapitolu společné bezpečnostní a zahraniční politiky a je v něm uvedeno, že se na tuto kapitolu nevztahuje článek 16 odst. 2 SFEU, tedy Nařízení 45/2001, zmiňované v předešlých kapitolách, které vychází z obecné Směrnice 95/46/ES.

Ohledně výjimky policejní a justiční spolupráce v trestních věcech bylo přijato prohlášení č. 21 připojené k Lisabonské smlouvě, které rovněž vyjímá ochranu osobních údajů z působnosti obecné Směrnice 95/46/ES a ponechává úpravu přijatou v rámci této oblasti.

⁶⁵ Výčet dalších oblastí zpracování podle § 3 odst. 6 jsou kromě zajištění bezpečnosti České republiky, obrany České republiky, veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti, také předcházení, vyhledávání, odhalování trestné činnosti a stíhání trestných činů, významného hospodářského zájmu České republiky nebo Evropské unie, významného finančního zájmu České republiky nebo Evropské unie, kterým je zejména stabilita finančního trhu a měny, fungování peněžního oběhu a platebního styku, jakož i rozpočtová a daňová opatření, výkonu kontroly, dozoru, dohledu a regulace spojených s výkonem veřejné moci v případech uvedených v písmenech c), d), e) a f) nebo činností spojených se zpřístupňováním svazků bývalé Státní bezpečnosti.

3.1 Vymezení pojmů

K dalšímu výkladu bude třeba si vymežit některé pojmy, se kterými operuje jak ZOOÚ, tak i Směrnice 95/46/ES. Již v těchto ustanoveních jsou odlišnosti mezi jednotlivými úpravami.

Zákon o ochraně osobních údajů je obecným předpisem pro ostatní právní normy mající vztah k osobním údajům, tedy vymezení pojmů a zásad ZOOÚ platí i pro tyto speciální normy, není-li v nich stanoveno jinak. Podobně je tomu i u Směrnice 95/46/ES, která je rovněž považována za obecný předpis Společenství v oblasti osobních údajů. Dokonce ve Směrnici 2002/58/ES je výslovně uvedeno, že se pojmosloví Směrnice 95/46/ES použije i pro případ Směrnice 2002/58/ES, není-li stanoveno jinak. V ZOOÚ je definičním ustanovením § 4 ZOOÚ, resp. článek 2 u Směrnice 95/46/ES.

Pro účely zákona o ochraně osobních údajů se rozumí:

Osobním údajem, podle § 4 písm. a) ZOOÚ, jakákoliv informace týkající se určeného nebo určitelného subjektu údajů. Zákon ani směrnice neobsahují definici, co to je údaj, ale z praxe a ustanovení těchto norem je možné dovodit, že se bude jednat o informaci. Osobním údajem je údaj, který je uveden v určitém vztahu k fyzické osobě již se týká. Z toho vyplývá, že mohou nastat dva způsoby přiřazení osobního údaje ke konkrétní fyzické osobě. První možností je, že přiřazují známou hodnotu (údaj) k fyzické osobě a ta se uvedením do vztahu stává subjektem údajů. Druhou možností je, že již existuje subjekt údajů a k němu přiřazují nové hodnoty.

Definice osobního údaje, tak jak je uvedena v ZOOÚ se tedy omezuje na vztah fyzické osoby, které se údaj týká a hodnoty údaje, stejně je tomu i podle Směrnice 95/46/ES. Osobní údaj tedy nelze podle současné právní úpravy vztahovat k určení nebo určitelnosti totožnosti fyzické osoby, tak jak někdy bývá mylně laickou veřejností myšleno, ale pouze k tomu, zda se daný údaj vztahuje k určenému nebo určitelnému subjektu údajů. Zákon o ochraně osobních údajů a Směrnice 95/46/ES definují osobní údaj shodným způsobem. Zákon o ochraně osobních údajů implementuje tento pojem zcela v souladu se Směrnicí 95/46/ES a jejími požadavky.

Dostáváme se k tomu, kdo je **subjektem údajů**.⁶⁶ Směrnice 95/46/ES neobsahuje zákonnou definici subjektu údajů, ZOOÚ uvádí v § 4 písm. d), že subjektem údajů je fyzická osoba, ke které se osobní údaje vztahují. Toto je třeba vykládat ve spojení s ustanovením § 4 písm. a), který dále blíže specifikuje, kdo a za jakých podmínek je subjekt údajů určený a určitelný.

V tomto se již ZOOÚ a směrnice 95/46/ES liší, protože ZOOÚ nerozlišuje mezi určeností a určitelností subjektu údajů, kdežto směrnice 95/46/ES uvádí podmínky pouze pro určitelnost. Těžko posoudit, zda toto bylo úmyslem českých zákonodárců nebo pouhou nepozorností, domnívám se, že definování obou pojmů je vhodné, neboť jsou rozhodujícím klíčem k posouzení, zda se bude jednat o subjekt údajů a tedy i o osobní údaje či nikoliv. Tím, že zde není pochybnost o tom, co je to určenost, je dána pevná hranice, kdy se jedná o subjekt a kdy nikoliv, čímž je zvýšena i míra ochrany osobních údajů.

„**Určenost a určitelnost** jsou vazby mezi fyzickou osobou a hodnotou údaje. Nejsou stavem, ve kterém se subjekt údajů nachází.“⁶⁷ Určenost se vyznačuje stálostí v čase, tedy trvá v některých případech i po smrti subjektu údajů. Příkladem jsou identifikační osobní údaje jako jméno, příjmení, rodné číslo nebo biometrické údaje jako DNA nebo otisky prstů, které lze přiřadit do vztahu k subjektu údajů i po jeho smrti. Oproti tomu určitelnost je hodnotou proměnnou. Tyto vazby lze posuzovat z hlediska objektivního a subjektivního. Objektivní určenost znamená, že daný údaj (hodnotu) lze přiřadit k reálné osobě (subjektu údajů). Opakem objektivní určenosti je objektivní neurčenost, což je situace, kdy nelze přiřadit údaje k žádné osobě, jedná se například o smyšlené postavy z uměleckých děl, apod. V tomto případě by se pak nejednalo o osobní údaje. Subjektivní určenost (neurčenost) se projevuje vždy ve vztahu k tomu, kdo má údaje k dispozici, tedy zda dotyčná osoba dokáže tyto údaje přiřadit ke konkrétní reálné osobě či nikoli.

Určitelnost je rovněž možné rozlišovat na objektivní a subjektivní. Určitelnost lze také dělit na přímou a nepřímou. Přímá určitelnost znamená, zda je možné konkrétní jeden subjekt odlišit od ostatních a ne, jak by se někdo mohl

66 Blíže k pojmu osobní údaj a subjekt údajů také stanovisko Úřadu pro ochranu osobních údajů. Úřad pro ochranu osobních údajů [online]. 2001 [cit. 2010-02-28]. K problémům z praxe - č. 1/2001. Dostupné z WWW: <<http://uoou.cz/uoou.aspx?menu=14&loc=365>>.

67 MATOUŠOVÁ, Miroslava, HEJLÍK, Ladislav. Osobní údaje a jejich ochrana. 2. vydání. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008. s. 29.

nesprávně domnívat, určit totožnost subjektu údajů. Subjekt údajů lze odlišit od ostatních i pomocí jiných údajů než jen identifikačních, sloužících k identifikaci, tedy jména, příjmení, adresy, data narození, případně rodného čísla. Pro posouzení, zda se jedná o určitelnost objektivní nebo subjektivní, bude opět rozhodujícím kritériem to, zda je odlišení možné obecně nebo pouze ve vztahu ke konkrétní osobě disponujícími s údaji. Podstatou nepřímé určitelnosti není větší časová náročnost k dosažení odlišení, i když zpravidla bude trvat déle, než se podaří takto subjekt odlišit, podstatou je to, že v případě nepřímé určitelnosti nelze dosáhnout poměru jedna ku jedné s údaji, které jsou k dispozici a údaji, které chceme získat. Tedy v praxi to znamená, že budu potřebovat více údajů k tomu (2, 3, 4 a více údajů), abych dosáhl odlišení subjektu od ostatních nebo požadovaných údajů (cílů).

Subjektivní neurčenost nebo neurčitelnost ještě neznamená, že by subjekt údajů nemohl být objektivně určený nebo určitelný a že by dané údaje nebylo možné považovat za údaje osobní, ale znamenalo by to, že osobní údaje, které má určitá osoba k dispozici, není schopna vztáhnout k určitému nebo určitému subjektu údajů, budou pro tuto osobu nevyužitelné k dalšímu zpracování. Bez ohledu na výše uvedené, v praxi často funguje posouzení určenosti a určitelnosti na základě časové náročnosti vyhledání údajů potřebných k úplné identifikaci konkrétního subjektu údajů. V případě malé časové náročnosti je subjekt údajů určený, v případě větší náročnosti je subjekt údajů určitelný. A konečně v případě mimořádné náročnosti je subjekt údajů neurčitelný, údaje pak nejsou považovány za osobní.

Směrnice 95/46/ES, stejně jako ZOOÚ, který z této směrnice vychází, jsou postaveny na objektivním principu. Což je zcela žádoucí, protože pokud by ochrana osobních údajů byla postavena na subjektivním principu, byla by téměř znemožněna. Vezmeme-li například každý případ, kdy by osoba zpracovávající osobní údaje uchovávala tyto údaje v elektronické formě a tyto by byly šifrovány, bylo by pro osobu je zpracovávající nemožné je přiřadit k určenému nebo určitému subjektu údajů a tím by pro ní nebyly osobními údaji podléhajícími ZOOÚ, resp. Směrnici 95/46/ES.⁶⁸ Výše uvedený výklad o určenosti a určitelnosti subjektu údajů podle ZOOÚ je možné vztáhnout i na Směrnici 95/46/ES, ovšem,

⁶⁸ Blíže MATOUŠOVÁ, Miroslava, HEJLÍK, Ladislav. Osobní údaje a jejich ochrana. 2. vydání. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008. s. 34 – 35.

jak bylo výše uvedeno, pouze na určitelnost, protože Směrnice 95/46/ES na rozdíl od ZOOÚ takto definuje pouze určitelnost.

Ačkoliv zákon o ochraně osobních údajů nikde neuvádí, tak jako Směrnice 95/46/ES ve svém článku 1, že se ochrana poskytuje pouze fyzickým osobám, může k opačnému názoru vést ustanovení § 3 odst. 1 ZOOÚ, které uvádí, že tento zákon se vztahuje na osobní údaje zpracovávané fyzickými i právnickými osobami. Ovšem ochranu fyzických nikoliv právnických osob lze vyvodit přímo ze samotného ZOOÚ z § 4 písm. d), kde je stanoveno, že subjekt údajů je fyzická osoba, v neposlední řadě to lze dovodit z ústavních tradic a z článku 10 Listiny základních práv a svobod. Tento závěr rovněž vyslovil Nejvyšší správní soud ve svém rozhodnutí.⁶⁹ To, že zákon o ochraně osobních údajů neuvádí výslovně, podobně jako Směrnice 95/46/ES, že ochrana je poskytována pouze fyzickým osobám, považuji za nedostatek tohoto zákona, i když ne nikterak podstatný a na úroveň ochrany fyzických osob před zneužitím jejich údajů tento nedostatek nemá vliv. Navíc praxe se s tímto „nedostatkem“ vypořádala správným způsobem a právnické osoby mají možnost chránit své dobré jméno podle ustanovení obchodního zákoníku.

Pro úplnost bych zde ještě uvedl, že pojem subjekt údajů je pojmem až nového ZOOÚ, původní zákon z roku 1992 užíval pojem dotčená osoba, což byl pojem nepřesný vzhledem k užití v jiném významu v jiných zákonech. Nový pojem subjekt údajů převzatý ze Směrnice 95/46/ES považuji za vhodnější a pro účely ZOOÚ přesnější.

Dalším pojmem, se kterým pracuje ZOOÚ je pojem **citlivý údaj**. Citlivým údajem se rozumí osobní údaj vypovídající o národnostním, rasovém nebo etnickém původu, politických postojích, členství v odborových organizacích, náboženství a filozofickém přesvědčení, odsouzení za trestný čin, zdravotním stavu a sexuálním životě subjektu údajů, genetický údaj a jakýkoliv biometrický údaj, který umožňuje přímou identifikaci nebo autentizaci subjektu údajů. Poslední dva jmenované byly do tohoto taxativního výčtu přidány až pozdějšími novelami a jsou nad rámec údajů obsažených v článku 8 Směrnice 95/46/ES, přesto jsou, dle mého názoru, vhodně zařazeny mezi citlivé osobní údaje, protože zneužití všech

⁶⁹ rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 13. října 2004, sp. zn. 6A 83/2001 - 39.

údajů uvedených v tomto výčtu může poškodit subjekt údajů vážnějším způsobem, než zneužití osobních údajů jiných.

Ustanovení § 4 ZOOÚ stanoví, co je citlivým osobním údajem, v § 9 pod písmeny a) až ch) téhož zákona je pak stanoveno, v jakých případech je možné citlivé údaje zpracovávat. Úprava českého zákona o ochraně osobních údajů je zcela jinak koncipována než Směrnice 95/46/ES. Ta vůbec pojem citlivý osobní údaj nezná, neboť není definován v definičním článku 2, navíc používá pojmu zvláštní kategorie údajů, které jsou upraveny v čl. 8 této směrnice. Další rozdíl mezi ZOOÚ a Směrnicí 95/46/ES je v tom, že ZOOÚ dovoluje zpracovávat osobní údaje za podmínek § 9, oproti tomu čl. 8 odst. 1 Směrnice 95/46/ES stanoví, že členské státy zakáží zpracování osobních údajů, které odhalují rasový či etnický původ, politické názory, náboženské nebo filozofické přesvědčení, odborovou příslušnost, jakož i zpracování údajů týkajících se zdraví a sexuálního života. V druhém odstavci tohoto článku jsou pak stanoveny výjimky z tohoto zákazu. Směrnice je tedy postavena na zcela opačném přístupu než zvolil český zákonodárce.

Dovoluji si tvrdit, že Směrnice 95/46/ES v tomto směru poskytuje vyšší úroveň ochrany citlivým osobním údajům, resp. zvláštní kategorii údajů. Protože každé zpracování osobních údajů je zásahem do soukromí, proto se dá trochu s nadsázkou říci, že „nejlepší ochranou před neoprávněným zpracováním osobních údajů je jejich nezpracovávání.“ Dá se říci, že na tomto principu je postavena i Směrnice 95/46/ES, která zakazuje zpracování výše uvedené kategorie údajů, ovšem stanovuje výjimky z tohoto zákazu, neboť bezvýjimečný zákaz by byl proti zásadám, na kterých je postavena evropská ochrana osobních údajů. Podle právní úpravy ZOOÚ je od subjektu údajů vyžadováno větší úsilí a větší aktivita k dosažení nápravy při zpracování citlivých údajů než ve Směrnici 95/46/ES, což rovněž snižuje úroveň ochrany.

Další kategorií, která patří mezi zvláštní kategorii údajů, jsou údaje o protiprávním jednání, trestněprávních rozsudcích nebo bezpečnostních opatřeních. Zpracování této zvláštní kategorie údajů není Směrnicí 95/46/ES zakázáno, ale je stanoveno, že toto zpracování lze provádět pouze pod kontrolou státní moci nebo pokud členské státy stanoví vhodná zvláštní opatření. V ZOOÚ je možné spatřovat tato zvláštní opatření pouze v tom směru, že je stanoven přísnější režim zpracování, neboť tato kategorie je rovněž, jak bylo uvedeno výše, ve výčtu

citlivých osobních údajů. Navíc mezi citlivé údaje podle ZOOÚ patří pouze trestněprávní rozsudky, nikoliv již údaje o spáchání přestupků. V tom lze spatřovat nedokonalost v provedení Směrnice 95/46/ES zákonem o ochraně osobních údajů. Lze tedy shrnout, že úprava citlivých osobních údajů podle ZOOÚ není plně kompatibilní se Směrnicí 95/46/ES.

Aby bylo možné osobní údaj považovat za citlivý, musí splňovat nejenom znaky požadované pro osobní údaje vůbec, tedy, aby se týkaly určeného nebo určitelného subjektu údajů, současně je třeba, aby na jeho základě bylo možno určit národnost, etnický původ, filozofické přesvědčení, atd. subjektu údajů. Výčet citlivých údajů je taxativní a nelze jej nijak rozšiřovat. Bude-li údaj obsahovat jak citlivé, tak i ostatní osobní údaje, je třeba při jeho zpracování postupovat podle ustanovení o citlivých osobních údajích. Z uvedeného tedy vyplývá, že citlivé osobní údaje jsou ve vztahu k „obyčejným“ osobním údajům jakousi speciální kategorií osobních údajů. Z tohoto důvodu je nutné si uvědomit, že pokud některý osobní údaj má více významů, při zpracování je nezbytné postupovat podle přísnějších požadavků na jeho zpracování. Příkladem takového údaje může být údaj o národnosti a státní příslušnosti. Národnost je údajem citlivým. V ČR s tímto dělením problém nebývá, ale v anglicky mluvících zemích jsou oba tyto pojmy vyjádřeny slovem „nationality“. Zde už je nutné brát do úvahy i význam toho slova v konkrétním případě.

Za citlivý údaj vypovídající o zdravotním stavu lze podle § 9 ZOOÚ považovat i údaj o snížené (nesnížené) pracovní schopnosti, neboť tento nepochybně vypovídá o zdravotním stavu subjektu údajů.⁷⁰ Za citlivý údaj proti tomu nelze považovat údaj o trestní bezúhonnosti, ten totiž nevypovídá o odsouzení za trestný čin. Citlivým údajem o sexuálním životě je údaj o sexuální orientaci. I údaj o registrovaném partnerovi je údajem o sexuálním životě obou takto registrovaných partnerů, oproti tomu jím není údaj o manželovi. Fotografie je dokumentem obsahujícím osobní údaje, nikoliv osobním údajem samotným. Fotografie zachycující podobiznu člověka vždy vypovídá o rasovém, případně etnickém původu. Ovšem, aby ji bylo možno považovat za údaj citlivý, bude

70 Dalším příkladem citlivých údajů vypovídajících o zdravotním stavu mohou být i údaje o lécích na receptech. O tom svědčí i kauza z poslední doby, kdy Státní úřad pro kontrolu léčiv nezákonně zpracovával předpis na výdej léků. Rozhovor s předsedou Úřadu pro ochranu osobních údajů k této kauze dostupný na: Český rozhlas. SÚKL ve velkém nezákonně evidoval osobní a citlivé údaje [online]. 1996-2010 [cit. 2010-02-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.radio.cz/cz/clanek/121459>>.

rozhodující účel, ke kterému bude dále použita. Pokud by byla použita do průkazu pouze jako prostředek pro zachycení podoby a dále nebude s rasovými a etnickými údaji dále nakládáno, bude se jednat o prostý osobní údaj. Citlivým údajem mohou být rovněž fotografie z demonstrací a různých náboženských akcí, které mohou vypovídat o politickém nebo náboženském smýšlení.

Dalším společným pojmem Směrnice 95/46/ES a ZOOÚ je pojem **zpracování**. Tento pojem je zvláště důležitý, neboť ochranu osobních údajů je možné uplatňovat pouze tam, kde dochází právě ke zpracování definovaného § 4 písm. e) ZOOÚ.

Zákon o ochraně osobních údajů v ustanovení § 3 odst. 1 uvádí, že tento zákon se vztahuje na veškeré zpracování osobních údajů kromě výjimek uvedených v následujících odstavcích téhož ustanovení.⁷¹ V § 4 písm. e) je definováno zpracování jako jakákoliv operace nebo soustava operací, které správce nebo zpracovatel systematicky provádějí s osobními údaji, a to buď automatizovaně nebo jinými prostředky. V další větě je pak uveden demonstrativní výčet činností, které jsou považovány za zpracování osobních údajů. Podle právní konstrukce ZOOÚ, bylo zcela správně v souladu s podstatou ochrany osobních údajů zvoleno, nezáleží jakým způsobem ke zpracování dochází, tedy je jedno, zda jde o zpracování automatizované nebo ruční, resp. jinými prostředky. Podstatným je, aby zpracování bylo uskutečňováno systematicky, tedy zpravidla se bude jednat o případ, kdy osobní údaje budou získávány k určitému účelu nebo k dalšímu zpracování.

Směrnice 95/46/ES oproti tomu obsahuje trochu jiné vymezení. Směrnice 95/46/ES uvádí ve svém čl. 2 písm. b), že zpracováním je jakýkoliv úkon nebo soubor úkonů, který je prováděn automatizovaně, či bez pomoci automatizovaných postupů, tedy rovněž nezáleží na způsobu zpracování. Z uvedeného vyplývá, že způsob zpracování nesmí být rozhodující při poskytování ochrany osobních údajů, což vyjadřuje i úvodní ustanovení 27 Směrnice 95/46/ES.⁷²

Směrnice 95/46/ES v čl. 2 neuvádí ani žádnou zmínku o systematickosti zpracování. V následujícím článku, který pojednává o působnosti směrnice je stanoveno, že se vztahuje na zcela nebo částečně automatizované zpracování,

71 Znění § 3 odst. 1 ZOOÚ: Tento zákon se vztahuje na osobné údaje, ktoré zracovávajú štátni orgány, orgány územní samosprávy, jiné orgány veřejné moci, jakož i fyzické a právnické osoby.

72 To je rozdíl například od Úmluvy 108, která se vztahuje pouze na automatizované zpracování.

bez jakýchkoliv rozdílů a u neautomatizovaných zpracování se tato směrnice vztahuje pouze na ta, která jsou nebo mají být zařazena do určitého rejstříku. Tento požadavek kladený na ruční zpracování je obsažen i v již zmíněném úvodním ustanovení 27 Směrnice 95/46/ES. Požadavek, že ručně zpracovávané údaje mají být zařazeny do rejstříku, znamená, že se očekává, že tyto údaje budou dále zpracovávány, což v podstatě odpovídá požadavku systematičnosti uvedeném v českém ZOOÚ. Lze tedy shrnout, že ZOOÚ a Směrnice 95/46/ES definují zpracování shodným způsobem. Rozdílem, který lze u tohoto pojmu ještě zmínit je, že Směrnice 95/46/ES obsahuje v definičním čl. 2 definici rejstříku, do kterého jsou nebo mají být údaje zařazeny. Oproti tomu ZOOÚ žádnou definici systematičnosti neobsahuje.

Jak Směrnice 95/46/ES, tak i ZOOÚ obsahují demonstrativní výčet činností, které jsou považovány za zpracování. To je dáno důvodem, že zákonodárce se snažil postihnout všechny činnosti, při kterých dochází ke zpracování, tak aby spadaly pod režim ZOOÚ, resp. Směrnice 95/46/ES a aby ani technický vývoj neohrožoval ochranu osobních údajů bez nutnosti novelizace těchto norem.

Opakem požadavku systematičnosti je nahodilost, sám ZOOÚ v § 3 odst. 4 uvádí, že se tento zákon nevztahuje na nahodilé shromažďování osobních údajů,⁷³ pokud tyto údaje nebudou dále zpracovávány. Nahodilé shromažďování není v ZOOÚ blíže definováno, tudíž zůstává otázkou, co si představit pod pojmem další zpracování. O tomto nepojednává ani důvodová zpráva k ZOOÚ, nicméně si myslím, že určitou odpověď by mohla přinést Směrnice 95/46/ES, konkrétně úvodní ustanovení 27, kde, jak bylo již výše zmíněno, je možné za prvek systematičnosti, a tím i podstatu zpracování, považovat právě zařazení do rejstříku a ve spojení s čl. 2 písm. c), kde je stanovena definice rejstříku.

Pro naplnění zákonné definice zpracování platí, že zpracování je zahájeno získáním prvního osobního údaje od subjektu údajů, pokud je zde záměr pokračovat v dalším získávání osobních údajů a tedy k dalšímu zpracování. Nutno podotknout, že každé získání osobních údajů nebude zpracováním. V praxi mohou nastat tři situace, kdy jsou osobní údaje získávány.

⁷³ Shromažďování je považováno podle § 4 písm. e) ZOOÚ rovněž za zpracování.

Prvním případem je získávání osobních údajů za účelem jejich zpracování, což tedy na základě výše uvedených skutečností spadá pod režim ZOOÚ, protože tento způsob získání naplňuje zákonné požadavky.

Druhou možností jak získat osobní údaje je, že tyto údaje jsou potřebné pro jednu konkrétní situaci, jeden konkrétní případ. Například podání žaloby na dlužníka, kde potřebuji získat údaje o dlužníkovi, abych splnil náležitosti žaloby. Tyto údaje pak již nejsou dále zpracovávány, tedy chybí zde systematicnost, proto na tento případ ZOOÚ dopadat nebude.

Konečně poslední možností je získání údajů bez jakéhokoliv úsilí či záměru údaje získat. Například obdržení e-mailu, v korespondenci, apod. Na tuto situaci se rovněž ZOOÚ nevztahuje, neboť se bude jednat o nahodilé shromažďování. Pokud by se osoba, která disponuje s údaji podle druhého a třetího případu rozhodla s nimi dále nakládat, jednalo by se už o zpracování osobních údajů podle ZOOÚ. Ani tak by se ale na toto zpracování nevztahoval ZOOÚ, pokud by toto zpracování prováděla fyzická osoba výlučně pro vlastní potřebu.

Pojem, se kterým rovněž ZOOÚ pracuje je osoba **správce**, je to každý subjekt, podle Směrnice 95/46/ES je to fyzická nebo právnická osoba, orgán veřejné moci, agentura nebo jiný subjekt, který zpracovává osobní údaje a určuje účel a prostředky zpracování a za toto zpracování je odpovědná. Zákon dále uvádí, že může zpracováním pověřit jiný subjekt, zpracovatele, pokud toto zvláštní zákon nezakazuje. **Zpracovatelem**, jak vyplývá z výše uvedeného, je pak subjekt, který zpracovává osobní údaje pro správce. K tomuto je zmocněn na základě zvláštního zákona nebo pověření správcem na základě smlouvy. Rozdíl mezi správcem a zpracovatelem je ten, že správce stanovuje účel a prostředky zpracování, které musí zpracovatel v případě pověření respektovat, správce navíc odpovídá za toto zpracování i v případě, že za něho zpracovává osobní údaje zpracovatel.

Správce určuje účel a prostředky zpracování, ale v případě, že zpracování stanovuje zvláštní zákon, který stanovuje i účel a prostředky zpracování, je jimi správce vázán, tudíž je jeho možnost určení účelu a prostředků omezena. Tento případ nastává nejčastěji v případě zpracování osobních údajů orgány veřejné moci.

Správce se tedy subjekt může stát vlastním rozhodnutím nebo na základě zákona. U orgánů veřejné moci a při jejím výkonu připadá do úvahy pouze druhý případ, protože mohou jednat pouze v mezích jim svěřených zákonem.

V případě, že pověření zpracovatele není zákonem vyloučeno, je na správci, zda pověří zpracováním osobních údajů v celém rozsahu, ve kterém sám zpracovává osobní údaje, nebo pouze z části. Pověření musí být smluvně upraveno a smlouva musí mít náležitosti § 6 ZOOÚ, musí být písemná a musí výslovně obsahovat v jakém rozsahu, za jakým účelem a na jakou dobu je uzavírána. Musí také obsahovat záruky zpracovatele poskytující zabezpečení ochrany osobních údajů.

V případě, že smlouva mezi správcem a zpracovatelem nesplňuje všechny zákonem stanovené požadavky, půjde o porušování ZOOÚ, bude záležet případ od případu, zda porušení bude přičítáno pouze správci nebo oběma stranám smlouvy. Dále pokud zpracovatel zjistí, že správce porušuje zákon, je povinen ho podle § 8 ZOOÚ upozornit na takovou skutečnost a ukončit zpracování. V případě, že zpracovatel tak neučiní, bude odpovídat za škodu společně a nerozdílně se správcem.

Důvodová zpráva k návrhu ZOOÚ uvádí, že pojem správce je převzat ze Směrnice 95/46/ES, tomu tak skutečně je a lze konstatovat, že definice správce podle ZOOÚ splňuje definiční požadavky správce podle Směrnice 95/46/ES. Zákon o ochraně osobních údajů rovněž implementuje a dále blíže konkretizuje další povinnosti správce, které vyplývají ze Směrnice 95/46/ES.⁷⁴

Posledním definičním pojmem, který bych chtěl v této kapitole uvést a který rovněž významnou měrou ovlivňuje vztah mezi subjektem údajů a správcem, je **souhlas se zpracováním osobních údajů**.

Směrnice 95/46/ES stanovuje v čl. 2 písm. h) souhlas jako svolení subjektu údajů se zpracováním jeho osobních údajů. Zároveň definuje náležitosti souhlasu. Souhlas musí být svobodným, výslovným a vědomým projevem vůle subjektu údajů. Zákon o ochraně osobních údajů definuje v § 4 písm. n) souhlas, podobně jako Směrnice 95/46/ES, jako projev vůle subjektu údajů, jehož obsahem je svolení ke zpracování osobních údajů. Rovněž v témže ustanovení stanovuje náležitosti. Podle ZOOÚ stačí, pokud je souhlas svobodný a vědomý, chybí jeho

⁷⁴ Blíže viz. Další kapitola.

výslovnost, kterou zákonodárce uvádí jako požadavek souhlasu pouze v § 9 písm. a), tedy u citlivých osobních údajů, což je spojeno s požadavkem vyšší ochrany. Souhlas, jak bylo řečeno, je projevem vůle subjektu údajů, tudíž musí splnit i požadavky občanského zákoníku stanovené pro právní úkony. Souhlas musí být kromě svobodného a vědomého projevu vůle ještě určitý, srozumitelný a učiněn vážně.⁷⁵

Souhlas se zpracováním osobních údajů podle ZOOÚ nemusí být výslovný, je možné ho tedy udělit i jinak, například konkludentně. Takový případ bude přicházet v úvahu například tehdy, když subjekt údajů sám předá správci osobní údaje a jednoznačně z chování subjektu údajů vyplývá, že mají být určeny ke zpracování, aniž by výslovně toto projevoval. Případů, kdy bude souhlas udělen jinak než výslovně, bude ale minimum, protože správce musí, podle § 5 odst. 4 ZOOÚ, být schopen prokázat souhlas po celou dobu zpracování osobních údajů. Nejvhodnějším a proto nejčastějším případem se tak jeví souhlas výslovný, písemný.

Při udělení souhlasu musí být subjekt údajů informován podle § 5 odst. 4 ZOOÚ o účelu zpracování, jaké osobní údaje budou na základě tohoto souhlasu zpracovávány, kdo bude správcem a jak dlouho bude zpracování probíhat. Pokud by nastala některá z výjimek uvedené v § 5 odst. 2 pod písm. a) až g), nemusel by správce informovat subjekt údajů při udělení souhlasu podle § 5 odst. 4 ZOOÚ. Každý správce musí při shromažďování osobních údajů, které je rovněž považováno podle § 4 písm. e) ZOOÚ za zpracování, informovat subjekt údajů podle § 11 ZOOÚ, zde jsou uvedeny shodné informace jako v § 5 odst. 4 ZOOÚ. Navíc je zde povinnost informovat, jakým způsobem budou osobní údaje zpracovány, komu mohou být zpřístupněny a dále musí být subjekt údajů informován o jeho právu na přístup k informacím. V případě, že správce získává osobní údaje přímo od subjektu údajů, musí ho dále poučit o tom, zda jsou údaje poskytovány povinně či nikoliv.

Informace, podle § 11, není povinen poskytnout správce, pokud nezískal údaje od subjektu údajů a zpracovává údaje výlučně pro účely státní statistické služby, archivní nebo vědecké účely a poskytnutí takových informací by vyžadovalo neúměrné úsilí nebo náklady, dále pokud ukládá povinnost

⁷⁵ Blíže k souhlasu ÚŘAD PRO OCHRANU OSOBNÍCH ÚDAJŮ. STANOVISKO č. 2/2008 : Souhlas se zpracováním osobních údajů [online]. 2008 , 2008 [cit. 2010-02-19]. Dostupný z WWW: <http://uouu.cz/files/stanovisko_2008_2.pdf>.

zpracovávat osobní údaje zvláštní zákon, jsou-li zpracovávanými údaji údaje oprávněně zveřejněné a nebo jsou-li údaje získány se souhlasem subjektu údajů.

Správce, který se rozhodne zpracovávat osobní údaje, při kterém musí splnit svou informační povinnost, musí uvážit, zda ke zpracování potřebuje souhlas subjektu údajů nebo se na toto zpracování vztahuje některá z výjimek § 5 odst. 2 ZOOÚ a zda získal osobní údaje přímo od subjektu údajů nebo od třetí osoby. Toto uvážení je rozhodné pro splnění jeho informační povinnosti, buď podle § 5 odst. 4 ZOOÚ nebo podle § 11 téhož zákona. Pokud některá z těchto informací bude chybět, nemůže se jednat o platný „informovaný“ souhlas a správce se tak dopouští porušení ZOOÚ. Což odpovídá i požadavkům Směrnice 95/46/ES. Rozsah informační povinnosti podle ZOOÚ odpovídá povinnostem, které musí členské státy stanovit podle Směrnice 95/46/ES jako minimální. Jak již bylo uvedeno výše, informační povinnost nemusí plnit správce, který zpracovává osobní údaje pro účely stanovené v § 3 odst. 6 ZOOÚ.

Oproti tomu Směrnice 95/46/ES rozlišuje v čl. 10 a 11 informační povinnost pouze na základě toho, zda správce získal osobní údaje od subjektu údajů nebo od třetí osoby, bez ohledu na souhlas subjektu údajů, který navíc rozlišuje ZOOÚ. Článek 10 a 11 obsahují shodný rozsah informací, pouze v případě získání údajů od subjektu musí správce podobně jako podle ZOOÚ informovat o tom, zda je poskytnutí povinné nebo dobrovolné. Lze konstatovat, že rozsah informací je shodný jak ve Směrnici 95/46/ES, tak v ZOOÚ. Český zákon nestanoví, v jaké míře mají být informace poskytnuty. Pro toto určení bude nutné opět vycházet ze Směrnice 95/46/ES, která stanoví, že informace musí být poskytnuty v míře, v jaké jsou tyto informace nezbytné pro zajištění řádného zpracování údajů vůči subjektu údajů, s ohledem na zvláštní okolnosti, za jakých jsou údaje zpracovávány.

Na základě výše uvedeného lze shrnout, že ZOOÚ, co se týká informační povinnosti správce má, jak vidno, poměrně složitou konstrukci. Většina správců nejsou odborníci znalí problematiky ochrany osobních údajů, přesto na ně ZOOÚ klade povinnost plnit si svou informační povinnost, v případě nesplnění jim mohou hrozit vysoké pokuty.⁷⁶

Srovnání české a evropské úpravy souhlasu subjektu údajů při poskytování osobních údajů je ve své podstatě shodné, splňuje všechny požadavky, které

⁷⁶ Podle § 44 a 44a ZOOÚ může Úřad pro ochranu osobních údajů uložit pokut správci fyzické osobě, která zpracovává osobní údaje bez souhlasu subjektu údajů až do výše 1 000 000 Kč a správci právnické osobě až do výše 5 000 000 Kč.

Směrnice 95/46/ES klade na členské státy. V českém předpise jsou bohužel komplikovaněji upraveny informační povinnosti správce při získávání souhlasu a při shromažďování osobních údajů, což může dostávat správce do situací, kdy porušují ZOOÚ, a na toto by si měli správci dávat pozor, protože výše pokut, které lze za toto porušení udělit je poměrně vysoká.

Zákon o ochraně osobních údajů obsahuje v definičním ustanovení § 4 ZOOÚ více pojmů než Směrnice 95/46/ES, což je dáno tím, že směrnice je obecným nástrojem stanovující pouze cíl, kterého mají členské státy dosáhnout a nemůže být tedy tolik konkrétní jako implementující zákon. Na druhou stranu je z výše popsaných pojmů patrné, že existují i rozdíly mezi shodnými pojmy, což by se zajisté stávat nemělo. Některé pojmy jsou konkrétněji definovány v českém ZOOÚ, některé naopak ve Směrnici 95/46/ES a některé jako například citlivé údaje jsou zcela odlišné. Přesto lze shrnout, že i přes rozdíly a některé nedostatky, jsou pojmy se kterými pracuje ZOOÚ konformní s uvedenou Směrnicí 95/46/ES, kterou implementují do českého právního řádu.

3.2 Práva a povinnosti subjektů údajů a správců při zpracování osobních údajů

V této kapitole bych se chtěl věnovat právům a možnostem ochrany subjektů údajů, které pro ně vyplývají ze ZOOÚ a ze Směrnice 95/46/ES. Těmto právům zpravidla odpovídají povinnosti správců, proto jsou popsány společně v této kapitole.

Subjekt údajů v ZOOÚ výslovně žádné povinnosti nemá stanoveny, povinnosti subjektu údajů mohou ovšem stanovovat zvláštní zákony. Například takto může být stanoveno, že subjekt údajů je povinen poskytnout osobní údaje, s touto možností počítá i samotný ZOOÚ v § 11 odst. 2.

Směrnice 95/46/ES stanovuje v čl. 6 a 7 zásady, konkrétně pro kvalitu osobních údajů a pro oprávněné zpracování, ZOOÚ oproti tomu ustanovení, která by výslovně obsahovala zásady neobsahuje. Tyto zásady jsou rovněž vyjádřením práv subjektů údajů při poskytování ochrany před neoprávněným zpracováním jejich osobních údajů. Na těchto zásadách je postavena v podstatě celá evropská právní úprava osobních údajů stanovená Směrnicí 95/46/ES. To, že ZOOÚ

nestanoví výslovně žádné zásady, ještě neznamena, že by ZOOÚ žádné zásady v oblasti osobních údajů neobsahoval. Zásady v českém ZOOÚ sice nejsou výslovně obsaženy v žádném ustanovení, tak jak je tomu v případě Směrnice 95/46/ES, ale jsou nepřímo stanoveny zejména v ustanoveních o právech a povinnostech správců a subjektů údajů. Právům subjektu údajů zpravidla odpovídají povinnosti správce, což odpovídá i požadavkům Směrnice 95/46/ES, která v čl. 6 stanoví, že zásady tam uvedené zajistí správce.

Jednou z prvních povinností, kterou musí správce učinit ještě před samotným zpracováním, je **stanovení účelu zpracování**. Tento požadavek klade na správce jak ZOOÚ v ustanovení § 5 odst. 1 hned pod písm. a), tak i Směrnice 95/46/ES v čl. 6 odst. 1 písm. b). Stanovení účelu zpracování osobních údajů je jednou z hlavních a nejdůležitějších povinností správce (zásad), protože se od stanoveného účelu odvíjí další povinnosti, které je správce povinen zajistit při zpracování.

Směrnice 95/46/ES dále v čl. 6 stanoví, že **zpracovávat lze pouze osobní údaje získané korektně a zákonným způsobem, tyto údaje dále musí být přesné, a je-li to nezbytné, i aktualizované**. Tomuto odpovídá i povinnosti správce podle ZOOÚ a sice ta, že správce musí zpracovávat pouze přesné osobní údaje, které byly získány v souladu se ZOOÚ, rovněž v případě nezbytnosti stanoví povinnost údaje aktualizovat. Nepřesné údaje nelze podle Směrnice 95/46/ES zpracovávat, podle ZOOÚ to možné je, ale pouze v mezích uvedených v § 3 odst. 6, jak bylo zmíněno výše, spadá sem zpracování v zájmu bezpečnosti, obrany ČR, veřejného pořádku, apod.

Domnívám se, že úprava ZOOÚ není v rozporu se Směrnicí 95/46/ES, a to z toho důvodu, že Směrnice 95/46/ES ve svém čl. 3 tyto oblasti vylučuje ze své působnosti. Zpracování nesprávných údajů ve výše uvedených případech není ani proti zásadám ochrany osobních údajů stanovených evropskými státy, protože takovéto omezení vyplývá i z povahy zpracování a odpovídá i čl. 13 Směrnice 95/46/ES. Se zpracováním s nesprávnými údaji pro bezpečnostní účely počítá i Doporučení výboru ministrů Rady Evropy R(87)15.

Správce musí dále podle Směrnice 95/46/ES zajistit, aby jím zpracovávané údaje byly zpracovávány pouze způsobem slučitelným s účelem. Zákon o ochraně osobních údajů zapracoval tuto povinnost do českého právního řádu tak, že stanovil správci **povinnost stanovit prostředky a způsob zpracování a**

shromažďovat osobní údaje pouze v rozsahu odpovídajícímu účelu, nezbytnému pro jeho naplnění.

Při volbě vhodných (přiměřených) prostředků zpracování je třeba rozlišovat, zda jsou tyto prostředky stanoveny zvláštním zákonem nebo zda je volí samotný správce. V případě, že jsou prostředky zpracování stanoveny zvláštním zákonem, musí být tyto prostředky dodrženy, a to i tehdy, pokud by nebyly zcela přiměřené účelu zpracování, jednalo by se o zpracování v souladu se ZOOÚ. Subjekt údajů by se tak mohl domáhat pouze ústavní stížností, že bylo porušeno jeho ústavně zaručené právo na soukromí a zároveň s touto stížností navrhnout i zrušení daného ustanovení jako protiústavního. Pokud by ale zvláštní zákon dával možnost volby prostředků, musel by správce využít vždy ten, který by znamenal menší zásah do soukromí subjektu údajů. V druhém případě, tedy když prostředky zpracování volí sám správce, musí být prostředky přiměřené účelu, jinak by se jednalo o porušení ZOOÚ a o neoprávněný zásah do soukromí i přesto, že by všechny ostatní povinnosti byly splněny.⁷⁷

Způsobem zpracování slučitelným s účelem je dále podle ZOOÚ i to, že údaje mohou být zpracovávány pouze v souladu s účelem, pro který byly shromážděny. K jinému účelu pouze v případě, když by k tomu subjekt údajů dal předchozí souhlas a nebo opět z důvodů uvedených v § 3 odst. 6. Dále **údaje nelze spojovat s jinými osobními údaji**, které byly získány k jinému účelu, a osobní údaje musí být zpracovávány pouze otevřeně, což podle důvodové zprávy k ZOOÚ znamená tak, aby o tom subjekt údajů věděl. Lze tedy shrnout, že ZOOÚ více konkretizuje slučitelnost zpracování s jeho účelem, a podle mého názoru tak splňuje požadavek slučitelnosti zpracování s účelem stanovený Směrnicí 95/46/ES.

Důležitá je i **doba zpracování** osobních údajů, která nesmí být delší, než je doba nezbytná k naplnění stanoveného účelu. Tato doba může být rovněž stanovena zvláštním zákonem.

Nad tuto nezbytnou dobu mohou být osobní údaje zpracovávány pouze pro účely archivnictví, státní statistiky a pro účely vědecké. Toto ustanovení ZOOÚ rovněž shodně kopíruje ustanovení Směrnice 95/46/ES, která stanoví, že toto

⁷⁷ O vhodných prostředcích zpracování osobních údajů blíže také stanovisko Úřadu pro ochranu osobních údajů 6/2009. Úřad pro ochranu osobních údajů [online]. 2009 [cit. 2010-02-27]. STANOVISKO č. 6/2009. Dostupné z WWW: <http://www.uoou.cz/files/stanovisko_2009_6.pdf>.

zpracování je možné pouze pokud státy poskytnou dostatečná opatření. Za tato opatření je možné považovat to, že údaje zpracovávány z výše uvedených důvodů musí být anonymizovány, jakmile je to možné a dále také to, že státní statistika a archivnictví jsou upraveny zvláštními zákony, které stanovují požadavky na výkon těchto specializovaných činností.⁷⁸ V případě zpracování pro vědecké účely nad dobu nezbytně nutnou pro dosažení účelu bude třeba stanovit, zda se jedná o vědecké účely.⁷⁹ „Kdy se jedná o účely statistické a archivní je vymezeno příslušnými zákony, skutečnost, že se uchování děje pro účely vědecké, by muselo být v konkrétním případě předmětem dokazování, resp. znaleckého posudku.“⁸⁰

Směrnice 95/46/ES stanoví v ustanovení čl. 6 odst. 1 písm. e), že po dobu nezbytně nutnou k naplnění účelu mohou být zpracovávány pouze osobní údaje umožňující identifikaci subjektu údajů. Zákon o ochraně osobních údajů, stejně tak jako Směrnice 95/46/ES, druh údajů, které takto mohou být po tuto dobu zpracovávány, nestanoví. Oproti tomu Úmluva 108 zakazuje zpracovávat osobní údaje nad nezbytnou dobu pouze v rozsahu, ve kterém lze určit totožnost subjektu údajů. Je tedy možné vyvodit závěr, že Směrnice 95/46/ES a ZOOÚ poskytují v tomto směru lepší ochranu než Úmluva 108, protože identifikovat subjekt údajů lze i pomocí jiných údajů než těch popisných.

Článek 7 Směrnice 95/46/ES upravuje **zásady pro oprávněné zpracování**. Tomuto článku odpovídá v ZOOÚ § 5 odst. 2, který stanovuje, že správce může **zpracovávat osobní údaje pouze se souhlasem** subjektu údajů. Následně na toto stanovuje výjimky, kdy není souhlas subjektu údajů nutný. Většina případů uvedených ve Směrnici 95/46/ES se shodují s výjimkami uvedenými v ZOOÚ. Ustanovení čl. 7 Směrnice 95/46/ES pod písmenem a) uvádí, že osobní údaje mohou být zpracovány pouze pokud subjekt údajů nezpochybnitelně udělil souhlas se zpracováním. Termín nezpochybnitelně v ustanovení § 5 odst. 2 ZOOÚ chybí, nicméně tuto nezpochybnitelnost lze vyvodit z ustanovení § 5 odst. 4 ZOOÚ, kde je stanoveno, že správce je povinen prokázat souhlas subjektu údajů se zpracováním po celou dobu, kdy zpracování probíhá. Dalším rozdílem mezi těmito

78 zákon č.89/1995 Sb., o státní statistické službě, ve znění pozdějších předpisů, zákon 449/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

79 O tom, zda se jedná o vědecké účely pojednává stanovisko Úřadu pro ochranu osobních údajů. Úřad pro ochranu osobních údajů [online]. 2006 [cit. 2010-02-27]. STANOVISKO č. 2/2006. Dostupné z WWW: <http://www.uoou.cz/files/stanovisko_2006_2.pdf>.

80 MATES, Pavel. Ochrana osobních údajů. Praha : Nakladatelství Karolinum. 2002. s. 47.

dvěma úpravami je ten, že podle Směrnice 95/46/ES správce nepotřebuje souhlas subjektu údajů, pokud zpracovává údaje nezbytné pro zachování životně důležitých zájmů subjektu údajů. ZOOÚ jde v tomto případě dále než Směrnice 95/46/ES a poskytuje tak větší ochranu před neoprávněným zpracováním, protože podle české normy je správce povinen získat souhlas subjektu údajů bez zbytečného odkladu, jakmile to je možné.

Dalším rozdílem v zásadách uvedených v čl. 7 Směrnice 95/46/ES je zásada uvedená pod písmenem e).⁸¹ Domnívám se, že této zásadě neodpovídá žádná zásada uvedená v ustanovení § 5 odst. 2 ZOOÚ. Jediné dvě zásady uvedené v ZOOÚ navíc oproti čl. 7 Směrnice 95/46ES, jsou zásady uvedené v § 5 odst. 2 pod písm. d)⁸² a f)⁸³ ZOOÚ. Tyto zásady podle mého názoru nevyjadřují zásadu pro oprávněné zpracování osobních údajů podle čl. 7 písm. e) Směrnice 95/46/ES. Podle ZOOÚ tedy není možné zpracovávat osobní údaje pro úkoly ve veřejném zájmu nebo při výkonu veřejné moci bez souhlasu subjektu údajů, pokud tak nestanoví zvláštní zákon nebo pokud se na toto zpracování nevztahuje jiná výjimka § 5 odst. 2 ZOOÚ. Na druhou stranu některá zpracování při výkonu veřejné moci půjde vztáhnout pod výjimku § 5 odst. 2 písm. a) ZOOÚ, resp. Čl. 7 písm. c) Směrnice 95/46/ES, protože orgány veřejné moci mohou jednat pouze v mezích jim svěřených zákonem, tedy v případě takového zpracování budou plnit svou povinnost stanovenou zákonem. Oproti tomu všechny případy plnění úkolů ve veřejném zájmu pod povinnost správce není možné vztáhnout, protože úkoly ve veřejném zájmu může plnit i fyzická nebo právnická osoba, aniž by jí tuto povinnost zákon ukládal.

Zákon o ochraně osobních údajů stanoví v ustanovení § 13, že musí být přijata vhodná opatření, aby nemohlo dojít k neoprávněnému zneužití

81 Čl. 7 písm. e) Směrnice 95/46/ES: Členské státy stanoví, že zpracování osobních údajů může být provedeno pouze, pokud je nezbytné pro vykonání úkolu ve veřejném zájmu nebo při výkonu veřejné moci, kterým je pověřen správce nebo třetí osoba, které jsou údaje sdělovány.

82 Ustanovení § 5 odst. 2 písm. d) ZOOÚ: Správce může zpracovávat osobní údaje pouze se souhlasem subjektu údajů. Bez tohoto souhlasu je může zpracovávat, jedná-li se o oprávněně zveřejněné osobní údaje v souladu se zvláštním právním předpisem.

83 Ustanovení § 5 odst. 2 písm. f) ZOOÚ: Správce může zpracovávat osobní údaje pouze se souhlasem subjektu údajů. Bez tohoto souhlasu je může zpracovávat, pokud poskytuje osobní údaje o veřejně činné osobě, funkcionáři či zaměstnanci veřejné správy, které vypovídají o jeho veřejné nebo úřední činnosti, o jeho funkčním nebo pracovním zařazení.

osobních údajů, ale již nestanoví, jak vysoká roveň ochrany má být přijata.⁸⁴ V tomto směru je opět Směrnice 95/46/ES propracovanější a úplnější, protože uvádí, že přijatá opatření mají zajistit, s ohledem na stav techniky a na náklady na jejich provedení, přiměřenou úroveň bezpečnosti odpovídající rizikům vyplývajícím ze zpracování údajů a z povahy údajů, které mají být chráněny.⁸⁵ Při přijímání bezpečnostních opatření bude záležet v jednotlivých případech na tom, jaké osobní údaje jsou zpracovávány, jakým způsobem a v jaké míře. Jiné bezpečnostní opatření tedy budou přijata pro evidenci zaměstnanců u zaměstnavatele a jiná pro zabezpečení údajů například v evidenci obyvatel. Při určování míry bezpečnostních opatření je nutné vycházet se Směrnice 95/46/ES.

O právu subjektu údajů na poskytnutí informací při začátku zpracování, tak jak ho stanoví čl. 10 a 11 Směrnice 95/46/ES, resp. těmto článkům odpovídající ustanovení ZOOÚ, a tím tedy i odpovídající informační povinnosti správce, je popsáno v předcházející kapitole, proto je zde toto právo zmíněno jen výčtem.

Dalším právem subjektu údajů je **právo na přístup k informacím o zpracování svých osobních údajů**, jemuž opět odpovídá povinnosti správce tyto informace poskytnout, pokud subjekt údajů své právo na přístup uplatní, tedy požádá o poskytnutí informací o zpracování svých osobních údajů. Směrnice 95/46/ES upravuje právo na přístup v čl. 12, úprava v českém právu je rozložena do dvou ustanovení a to § 12 a 21 ZOOÚ.

Ustanovení § 12 ZOOÚ upravuje podmínky a rozsah informací, které má právo subjekt údajů požadovat od správce. Toto ustanovení odpovídá již zmiňovanému čl. 12 písm. a) Směrnice 95/46/ES. Subjekt údajů má právo na získání informací o zpracování pouze svých údajů, není tedy možné, aby se subjekt údajů dotazoval, zda správce zpracovává osobní údaje někoho jiného. Správce mu pak musí poskytnout odpověď podle ZOOÚ bez zbytečného odkladu a může požadovat náhradu nákladů, které nepřevyšují náklady nezbytné na poskytnutí informací.

V českém ZOOÚ není stanoveno, jak často může subjekt údajů tyto informace požadovat, a tedy bylo by možné vyvodit, že pokud není ZOOÚ mezi

84 Ustanovení § 13 ZOOÚ, kde je dále stanoveno, že správce nebo zpracovatel musí uchovávat dokumentaci takto přijatých opatření.

85 Článek 17 Směrnice 95/46/ES. Směrnice shodně ze ZOOÚ uvádí, že se nemusí jednat pouze o technická zabezpečení, ale i organizační opatření. Například omezené právo přístupu některých zaměstnanců k osobním údajům, apod.

žádostmi stanoven žádný interval, může subjekt údajů posílat žádosti o poskytnutí informací neustále, protože z obecného pravidla platí, že každý může činit, co není zákonem zakázáno. Pro výklad tohoto ustanovení bude nutné vyjít opět ze Směrnice 95/46/ES, kde je stanoveno, že subjekt údajů může požadovat informace o zpracování svých osobních údajů sice bez omezení, ale v přiměřených intervalech.

Domnívám se, že pokud by subjekt údajů poslal třetí a další žádost o poskytnutí informací témuž správci v intervalu jednoho měsíce, již by se nejednalo o oprávněné uplatnění práva na přístup k informacím podle čl. 12 ZOOÚ a Směrnice 95/46/ES v přiměřených intervalech a pokud by správce neodpověděl, nedopouštěl by se porušení těchto předpisů.

Požadavek Směrnice 95/46/ES a ZOOÚ, aby správce odpověděl bez zbytečného odkladu, bude nutné posuzovat případ od případu a bude záviset na způsobu podání žádosti o poskytnutí informací o zpracování, jaké množství osobních údajů správce zpracovává, zda údaje zpracovává sám nebo prostřednictvím správce, atd.⁸⁶ Právo přístupu k údajům o subjektu údajů může být velice účinným prostředkem, který subjekt údajů má k obraně před neoprávněným zpracováním a ochraně svého soukromí. Myslím si, že na to jak významným prostředkem ochrany tento institut je, je dnes stále málo využíván.

Ustanovení § 21 ZOOÚ pak implementuje požadavky stanovené Směrnicí 95/46/ES v čl. 12 písm. b) a c). Každý subjekt údajů, který zjistí, například uplatněním práva na přístup k údajům podle § 12 ZOOÚ, nebo se pouze domnívá, že správce provádí zpracování, které je v rozporu se ZOOÚ, může požádat správce o vysvětlení a aby odstranil protiprávní stav, zejména tím, že osobní údaje opraví, doplní, blokuje nebo zlikviduje. Tyto konkrétní kroky k nápravě, které je správce povinen provést v případě, že shledá žádost oprávněnou, jsou stanoveny Směrnicí 95/46/ES. Tento způsob přístupu můžeme označit jako přímý přístup k údajům, kdy subjekt údajů žádá přímo správce a ten mu i odpovídá.

Správce si oprávněnost žádosti, a tím i soulad zpracování se zákonem, posuzuje sám. V případě, že správce nevyhoví subjektu údajů, subjekt údajů, má právo bránit svá práva u Úřadu pro ochranu osobních údajů. Možnost obrátit se na

⁸⁶ Doba na odpověď se tak může pohybovat v rozmezí od jednoho až po několik dnů. Požadavek bez zbytečného odkladu je, dle mého názoru zachován, pokud je odpověď doručena subjektu údajů do jednoho týdne, v případě náročnějšího zpracování do týdnů dvou.

Úřad pro ochranu osobních údajů má subjekt údajů i současně s uplatněním žádosti podle § 21 ZOOÚ.⁸⁷ Příklad, kdy se subjekt údajů obrací na Úřad pro ochranu osobních údajů, je považován za přístup nepřímý, Úřad zde pouze stanoví, zda došlo k porušení ZOOÚ či nikoli. Úprava ZOOÚ ohledně práva na přístup přesně kopíruje požadavky stanovené Směrnicí 95/46/ES, tudíž poskytuje dostatečné zabezpečení práva subjektu údajů na přístup k údajům.

Právo subjektu údajů na přístup k informacím upraveném v čl. 12 Směrnice 95/46/ES se vztahuje samozřejmě pouze na oblast působnosti této směrnice. **Právo na přístup k osobním údajům v orgánech a institucích Evropské unie nebo oblasti policejní a justiční spolupráce v trestních věcech** je rovněž subjektu údajů poskytováno z důvodů zachování celoevropských zásad ochrany osobních údajů.

Při zpracování osobních údajů orgány a institucemi Evropského společenství má subjekt údajů právo na přístup k těmto údajům podle čl. 13 Nařízení 45/2001. Rozsah informací, které poskytuje správce, v tomto případě tedy orgán nebo instituce Společenství, subjektu údajů odpovídají v podstatě rozsahu stanovenému čl. 12 Směrnice 95/46/ES a tedy i ZOOÚ. Nařízení 45/2001 na rozdíl od ZOOÚ stanovuje, že informace jsou poskytovány bezplatně. Dále stanovuje rovněž tříměsíční lhůtu pro poskytnutí odpovědi od obdržení žádosti.

V předcházejících kapitolách bylo uvedeno, že podle Nařízení 45/2001 musí každý orgán nebo instituce Společenství ustanovit inspektora ochrany údajů. Právě tento inspektor zajišťuje právo na přístup k údajům podle čl. 13 Nařízení 45/2001. Pokud není subjekt údajů s odpovědí orgánu spokojen, může se obrátit na Evropského inspektora ochrany údajů, jakožto nadřízený orgán. Pokud subjekt údajů nebude spokojen ani s vyjádřením Evropského inspektora ochrany údajů, může se obrátit na ESD.

Ovšem ani Evropský inspektor ochrany údajů zřízený podle čl. 41 Nařízení 45/2001, jakožto nezávislý kontrolní orgán, nemá pravomoci dohlížet na zpracování osobních údajů vedených v informačních systémech zřízených v rámci policejní a justiční spolupráce v trestních věcech, protože tyto informační systémy

⁸⁷ Tato možnost je subjektu údajů dána na základě ustanovení § 21 odst. 4 ZOOÚ, který je provedením čl. 14 Směrnice 95/46/ES a v případě, že je podána tato stížnost, není tím dotčena možnost ochrany a uplatnění práv podle jiných předpisů (§ 11 n. občanského zákoníku, právo každého obrátit se na nezávislý soud v případě, že jsou porušena jeho práva, ...).

nebyly zřízeny orgány Společenství a tudíž se na ně nevztahuje působnost Nařízení 45/2001.

Jedním z takových informačních systému stojících mimo působnost Nařízení 45/2001 je informační systém zřízený v rámci Europolu. Subjekt údajů má právo na přístup k údajům stanovený v čl. 30 Rozhodnutí Rady 2009/371/JHA o zřízení Evropského policejního úřadu Europolu.

Rozsah poskytovaných informací je opět shodný s předchozími úpravami. Postup uplatnění tohoto práva je ovšem poněkud odlišný. Subjekt údajů může podat žádost v kterémkoli členském státě u příslušného orgánu. V České republice je příslušným orgánem Úřad pro ochranu osobních údajů. Tento orgán pak předá žádost Europolu, který je povinen ji vyřídit do tří měsíců od postoupení žádosti. V případě, že subjekt údajů není s vyřízením spokojen, má opět možnost obrátit se na odvolací orgán, kterým je Společný kontrolní orgán Europolu. Europol je oprávněn žádost o přístup k údajům subjektu údajů odmítnout ve stanovených případech, mezi které patří například zpracování v zájmu bezpečnosti, veřejného pořádku nebo práv třetích osob.

V rámci posílení koordinace a spolupráce mezi vnitrostátními orgány pověřenými vyšetřováním a stíháním závažné trestné činnosti byl Rozhodnutím Rady 2002/187/SVV zřízen Eurojust, při jehož činnosti rovněž dochází ke zpracovávání osobních údajů. Výše uvedeným rozhodnutím je rovněž subjektu údajů přiznáno právo na přístup k jeho údajům vedených Eurojustem.

Žádost o přístup k údajům podle čl. 19 výše zmíněného rozhodnutí podává subjekt údajů u kteréhokoli národního kontrolního orgánu. Podle rozhodnutí o zřízení Evropského policejního úřadu Europolu by národní orgán žádost postoupil. V tomto případě ji vyřídí sám jménem Eurojustu a postupovat bude podle svých národních předpisů. Rovněž rozsah poskytnutých informací se bude lišit podle jednotlivých národních úprav, kde byla žádost podána, i když tyto rozdíly by měly být vzhledem k tomu, že všechny vychází ze Směrnice 95/46/ES, minimální. Z toho vyplývá, že u členských států Evropské unie rozsah poskytnutých informací vychází ze Směrnice 95/46/ES. Doba pro vyřízení žádosti činí rovněž tři měsíce.

Právo na přístup k údajům může být subjektu údajů odepřeno opět z důvodů bezpečnosti a veřejného pořádku a také pokud by mohla být ohrožena činnost Eurojustu. Pokud je přístup k údajům zamítnut nebo nejsou-li o subjektu údajů Eurojustem zpracovávány žádné údaje, je subjektu pouze oznámeno, že byla

provedena kontrola, není oznámeno, zda jsou nějaké údaje o žadateli vedeny či nikoli. V případě, že subjekt údajů není spokojen může se obrátit na kontrolní orgán Eurojustu, který přezkoumá, zda byl porušen postup podle rozhodnutí o zřízení Eurojustu.

Lze shrnout, že i když se působnost Směrnice 95/46/ES nevztahuje na poskytování informací o údajích vztahujících se k subjektu údajů v rámci policejní a justiční spolupráce v trestních věcech, přesto má Směrnice 95/46/ES na tyto systémy vliv.

Směrnice 95/46/ES uvádí i některé další povinnosti, které má správce, kterým neodpovídají žádná oprávnění subjektu údajů. Mezi takové povinnosti patří například **oznamovací povinnost správce vůči orgánu dozoru** upravená v čl. 18. Směrnice 95/46/ES, kde je stanoveno, že správce musí oznámit orgánu dozoru, že hodlá zpracovávat osobní údaje, ještě před jeho samotným započítím. Jsou stanoveny i výjimky, kdy oznámení není potřeba. V českém ZOOÚ oznamovací povinnost správce, dostatečně pro zachování potřebné míry ochrany subjektu údajů, implementuje ustanovení § 16 ZOOÚ.

Další povinností správce je například strpění kontroly prováděné orgánem dozoru, Úřadem pro ochranu osobních údajů. Jak je patrné, z výše uvedeného výkladu vyplývá, že povinností, které správce musí splnit a které vyplývají ze Směrnice 95/46/ES a ZOOÚ, je mnoho a tím je na správce kladena i zvýšená finanční zátěž. Správce si tak musí uvědomit, které údaje jsou pro něho vhodné a které již zbytečné, aby tím snížil své náklady na zpracování. Lze tedy vyvodit, že i finanční nákladnost povinností správce je možné považovat za prostředek ochrany osobních údajů.⁸⁸

88 Důvodová zpráva k ZOOÚ si je vědoma nákladnosti plnění povinností vyplývajících ze zákona. Dokonce v části dopadu zákona na státní rozpočet uvádí, že náklady spojené s tím to zákonem jsou nezbytnými výdaji souvisejícími se zapojením České republiky do evropských struktur. Ze státního rozpočtu muselo být pro první rok uvolněny finanční prostředky ve výši asi 200 mil. Kč.

Závěr

Závěrem lze shrnout poznatky, které z této práce plynou, že právo na ochranu osobních údajů, původně součást práva na soukromí, se do popředí zájmů začalo dostávat na počátku 20. století. Nabývalo stále více na významu, protože rostla i potřeba chránit soukromí fyzických osob v souvislosti s rozvojem informačních a výpočetních technologií. O právo na ochranu osobních údajů se nezajímali pouze politici na úrovni jednotlivých států, ale brzy po 2. světové válce se o něho začali zajímat i v měřítku mezinárodním.

Důkazem toho jsou mezinárodní organizace, které přijaly dokumenty, ve kterých byla upravena právě ochrana soukromí a osobních údajů. Prvním takovým dokumentem byla Všeobecná deklarace lidských práv, vydaná krátce po 2. světové válce Organizací spojených národů. Další organizace, kterou byla tentokrát Rada Evropy, přijala, rovněž nedlouho po konci druhé světové války, po vzoru OSN lidskoprávní dokument, Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a svobod.

Rada Evropy přijala v roce 1980 první mezinárodně závazný dokument týkající se čistě ochrany osobních údajů. Tímto dokumentem byla Úmluva o ochraně osob se zřetelem na automatizované zpracování osobních údajů (Úmluva 108). Přesto, že Úmluva 108 byla vydána před 30 lety a vztahuje se pouze na automatizované zpracování, je dodnes považována za významný dokument v oblasti ochrany osobních údajů, protože na zásadách stanovených touto úmluvou je postavena i dnešní ochrana osobních údajů. Dokonce i základní dokument Evropské unie v oblasti osobních údajů, několikrát vzpomínaná, Směrnice 95/46/ES vychází z těchto zásad. K Úmluvě 108 byl o 20 později přijat i dodatkový protokol, který reagoval na vývoj ochrany osobních údajů. Česká republika k této úmluvě přistoupila až se značným zpožděním v roce 2000.

Lze shrnout, že Evropská unie a OECD mají k ochraně osobních údajů ekonomický přístup, což ostatně vyplývá i z povahy těchto organizací. Oproti tomu Rada Evropy a OSN mají přístup lidskoprávní. Důležité je zmínit, že v Evropské unii se přístup mění a začíná se přiklánět právě k lidskoprávnímu pojetí ochrany

osobních údajů, protože se mění i účel Evropské unie, která dnes není pouze ekonomickým svazkem států.

V rámci nadstátního komunitárního modelu spolupráce se ochranou osobních údajů zabývají dokumenty s různou právní silou od těch nejvyšších, tedy primárního práva, až po nezávazná doporučení WP29. Z toho lze vyvodit i význam ochrany osobních údajů. Dá se říci, že nejdůležitějším dokumentem v oblasti ochrany osobních údajů je Směrnice 95/46/ES, která stanovuje obecná a základní pravidla pro ochranu osobních údajů v rámci Evropské unie. Vychází z Úmluvy 108, kterou rozšiřuje, protože se vztahuje i na neautomatizované zpracování. Vývoj ukázal jako nezbytné přijmout zvláštní úpravu v oblasti elektronických komunikacích. S touto zvláštní úpravou počítá i důvodová zpráva ZOOÚ.

Podle Směrnice 95/46/ES byla zřízena WP29, která hraje hlavní roli ve sjednocování úprav ochrany osobních údajů a aplikační praxi. Dalším významným dokumentem na poli ochrany osobních údajů je Nařízení 45/2001, které zřídilo nezávislý kontrolní orgán, kterým je Evropský inspektor ochrany údajů. Tento orgán dohlíží na dodržování pravidel při zpracování orgány a institucemi Společenství. Vytvoření úřadu Evropského inspektora ochrany údajů bylo velice vhodné, protože podobný orgán chyběl, neboť WP29 není kontrolním orgánem. Jako nevýhodu považují to, že byl první Evropský inspektor ustanoven až v roce 2004, tedy tři roky po zavedení této instituce Nařízením 45/2001.

Do účinnosti Lisabonské smlouvy se v oblasti policejní a justiční spolupráce v trestních věcech nevztahovala na zpracování osobních údajů působnost Směrnice 95/46/ES ani nařízení 45/2001. V rámci této mezivládní spolupráce je ochrana osobních údajů upravena jinými dokumenty, vždy pro konkrétní část spolupráce. Významnou roli zde sehrála Rada Evropy a její dokumenty týkající se ochrany osobních údajů, konkrétně to byla Úmluva 108, kterou podepsaly všechny členské státy Společenství a také doporučení výboru ministrů Rady Evropy R (87)15.

Lze shrnout, že právní úprava ochrany osobních údajů v rámci mezivládní policejní a soudní spolupráce v trestních věcech není zcela ideální. Zpracování osobních údajů pro účely policie, na které se vztahuje výše uvedené doporučení výboru ministrů Rady Evropy, je právně upravena pouze ta část zpracování, které je zpracováváno automatizovaně. Což je s ohledem na míru zásahu do soukromí

subjektu údajů při zpracování osobních údajů bezpečnostními složkami nedostačující.

Vyšší úroveň ochrany před neoprávněným zpracováním poskytují jednotlivé dokumenty, které upravují zpracování osobních údajů v rámci informačních systémů zřízených pro účely Europolu, Eurojustu, Schengenského a celního informačního systému. Tyto dokumenty se vztahují na zpracování, která probíhají jak automatizovaně, tak manuálně. Subjekt údajů má v těchto případech právo přístupu k informacím o zpracování svých osobních údajů prostřednictvím národních kontrolních úřadů.

Přijetím Lisabonské smlouvy v oblasti ochrany osobních údajů nedošlo k výrazným změnám, zůstala zachována současná právní úprava a ani se příliš nepočítá s přijímáním úpravy nové, protože s ní nepočítá ani samotná Lisabonská smlouva. Jedinou výjimkou je Nařízení 45/2001, kde je možné, že dojde k jeho úpravě, tak jak to předpokládá článek 16 odst. 2 SFEU. Do nadstátního modelu spolupráce byl začleněn Europol a Eurojust. Lisabonská smlouva počítá s přijetím nové právní úpravy o fungování těchto orgánů, záležet také bude, zda v dokumentech upravujících fungování Europolu a Eurojustu bude upravena i ochrana osobních údajů, která je v současné době vzhledem ke své povaze a účelu zpracování upravena odlišně než podle obecných předpisů Společenství.

V České republice byl vývoj ochrany osobních údajů odlišný a opožděný oproti evropskému vývoji, což bylo zapříčiněné totalitním režimem a nezájmem tehdejších politiků o tuto důležitou problematiku. Prvorepublikový vývoj sice nastoupil cestu správným směrem, ale od tohoto směru bylo záhy zcela upuštěno během německé okupace a následně v době komunistického režimu. Tehdy byl jedinou možností ochrany pouze ochrana osobnosti podle § 11 n. občanského zákoníku. První kroky ke znovuzavedení náležité ochrany osobních údajů byly podniknuty až po listopadové revoluci.

Hned polistopadová ústava obsahovala ustanovení o právu na ochranu osobních údajů, jako by se snad politici po zkušenostech se sledováním a činností tajné policie snažili poskytnout alespoň částečnou záruku ochrany. V roce 1992 byl přijat zákon 256, který se týkal přímo ochrany osobních údajů, ovšem tato právní norma měla nedostatky, protože neobsahovala ustanovení o sankcích a kontrolním orgánu. Plnohodnotnou ochranu tak poskytl až současný zákon na ochranu osobních údajů.

Vylíčením nejdůležitějších událostí historického vývoje se mi, dle mého názoru, podařilo poskytnout obrázek o vývoji a zásadách dnešní ochrany osobních údajů a pochopit tak podstatu a důvody ochrany osobních údajů. Vzniká tak možnost porovnat odlišný vývoj v zemích západní Evropy a v České republice. Rozdíl se dnes již stírají a ochrana osobních údajů v ČR je v současné době postavena na stejných pilířích a zásadách, jako je tomu v ostatních zemích Evropy. O aktuálnosti ochrany osobních údajů svědčí i to, že ZOOÚ byl do data odevzdání práce 19krát novelizován, ZOOÚ sleduje aktuální evropské trendy a snaží se reagovat na neustálý vývoj a poskytovat tím odpovídající úroveň ochrany.

Současný stav právní úpravy ochrany osobních údajů lze shrnout tak, že není třeba změny v platných právních normách, jak konstatovala Komise ve svém sdělení, ale stále je třeba ubírat spolupráci směrem ke zlepšování úrovně ochrany ve všech členských zemích. Značných úspěchů a zlepšení bylo dosaženo zejména v oblasti zvyšování povědomí veřejnosti a zapojování kandidátských zemí do procesu spolupráce a sjednocování. Při této spolupráci je opět nutné vyzdvihnout klíčovou roli WP29.

V kapitole vymezení pojmů jsou vymezeny nejdůležitější pojmy, které je nutné si osvojit pro pochopení systému ochrany osobních údajů a se kterými je třeba pracovat při porovnávání jednotlivých právních úprav. Mezi tyto nejdůležitější pojmy patří: osobní údaj, subjekt údajů, který nahradil pojem dotčené osoby používaný předešlým zákonem, zpracování, souhlas subjektu údajů a další. Můžeme shrnout, že mezi pojmy se vykytují některé drobné rozdíly mezi českou a evropskou úpravou. Pojmy jako osobní údaj, správce nebo souhlas se zpracováním osobních údajů jsou upraveny totožně jak v ZOOÚ, tak i ve Směrnici 95/46/ES. Pojem subjekt údajů definovaný ZOOÚ vykazuje drobné odchylky od úpravy uvedené ve Směrnici 95/46/ES, oproti tomu konstrukce pojmu citlivý údaj je zcela odlišná od úpravy, se kterou pracuje Směrnice 95/46/ES.

Zákon o ochraně osobních údajů obsahuje v definičním ustanovení § 4 více pojmů než Směrnice 95/46/ES, což je dáno tím, že směrnice je obecným nástrojem stanovující pouze cíl, kterého mají členské státy dosáhnout a nemůže být tolik konkrétní jako implementující zákon.

Z výše uvedeného je patrné, že existují rozdíly mezi pojmy upravenými v ZOOÚ a ve Směrnici 95/46/ES. Některé pojmy jsou konkrétněji definovány v českém ZOOÚ, některé naopak ve Směrnici 95/46/ES a některé jsou zcela

odlišné. V této kapitole se mi podařilo dosáhnout stanoveného cíle, tedy vzájemně porovnat jednotlivé pojmy české a evropské úpravy. Konečně je možné shrnout, že i přes rozdíly a některé nedostatky, jsou pojmy, se kterými pracuje ZOOÚ, konformní s uvedenou Směrnicí 95/46/ES, kterou implementují do českého právního řádu.

K poslední kapitole bych jako shrnutí uvedl, že práva a povinnosti, kterými se tato kapitola zabývá nejsou v ZOOÚ výslovně uvedena, tak jak je tomu ve Směrnici 95/46/ES. Česká úprava obsahuje zásady zpracování osobních údajů v jednotlivých právech a povinnostech subjektů údajů a správců. Na těchto zásadách je postavena nejen česká, ale i celoevropská ochrana osobních údajů, protože vychází z Úmluvy 108. Mezi nejdůležitější zásady v oblasti osobních údajů patří zásada stanovení účelu zpracování, zásada souhlasu subjektu údajů, díky tomuto se subjekt údajů podílí na ochraně svých osobních údajů. Další zásadou je zásada přiměřenosti zpracování, časovosti, otevřenosti, velmi důležitá je i zásada šetření soukromého života subjektu údajů.

K dalším právům subjektu údajů a tomu odpovídajícím povinnostem správce patří právo na přístup k údajům, které správce o subjektu údajů zpracovává, toto právo souvisí i s § 21 ZOOÚ, který upravuje prostředky subjektu údajů k ochraně před neoprávněným zpracováním, které je možné uplatnit subjektem údajů přímo vůči správci. Tyto práva rovněž vychází ze Směrnice 95/46/ES.

Právo přístupu k údajům subjektu údajů přiznávají i dokumenty upravující zpracování mimo působnost Směrnice 95/46/ES, tedy zejména v oblasti policejní a justiční spolupráce v trestních věcech. Jedná se o zpracování osobních údajů v rámci Europolu, Eurojustu, v rámci celní spolupráce. V těchto případech zpracování má subjekt údajů možnost žádat o informace týkající se zpracování jeho osobních údajů prostřednictvím národních kontrolních orgánů a to zpravidla v kterémkoli členském státě. Rovněž je poskytnut prostředek odvolání v případě nespokojenosti subjektu údajů s vyřízením jeho žádosti. Přiznání práva přístupu k údajům i v těchto informačních systémech přispívá ke zvyšování ochrany osobních údajů.

Dle mého názoru se mi podařilo naplnit cíle stanovené na začátku této práce, protože tato práce podává zhodnocení české a evropské úpravy ochrany osobních údajů a informuje o právech a povinnostech subjektu údajů a správců při zpracování osobních údajů nejen v rámci českého právního řádu, ale i v rámci

mezinárodní spolupráce. Práce tedy může sloužit i jako určitý návod subjektům údajů pro případ využití některých práv ochrany osobních údajů. Problematikou, která v této práci není obsažena a která má vztah rovněž k mezinárodní úpravě osobních údajů, je předávání osobních údajů do zahraničí. Téma předávání osobních údajů je ovšem ubíráno jiným směrem než jsou cíle této práce, navíc by rozbor tohoto tématu byl rozsahově nad rámec diplomové práce. Možností pro další zkoumání pak je i postavení a pravomoci Úřadu pro ochranu osobních údajů a národních kontrolních orgánů, který v této práci není rozebrán ze stejných důvodů jako zmiňované předávání osobních údajů do zahraničí.

Závěrem lze shrnout, že cílem ochrany osobních údajů, tak jak je zakotvena ve většině právních řádů evropských zemích, včetně České republiky, není zcela zakázat užívání osobních údajů jiných osob, ale hlavním cílem je předcházet zneužití osobních údajů, současně s cílem povolit nakládání s osobními údaji k účelům povolených zákonem.

Protože evropská úprava je vzorem a východiskem české právní úpravy, dovolím si tvrdit, že právní úprava osobních údajů stanovená ZOOÚ je i přes některé drobné rozdíly a nesrovnalosti konformní s evropskými požadavky, které na členské státy klade Směrnice 95/46/ES, protože kostra a zásady, na kterých je česká ochrana osobních údajů postavena, je shodná s evropskou. Česká úroveň ochrany osobních údajů tedy odpovídá dnešním evropským a světovým standardům.

Literatura a použité zdroje

KUČEROVÁ, A., BARTÍK, V., PECA, J., NEUWIRT, K., NEJDLY, J. *Zákon o ochraně osobních údajů. Komentář*. Praha : C. H. BECK, 2003. 408 s. ISBN 80-7179-762-6.

MATES, Pavel, MATOUŠOVÁ, Miroslava. *Evidence, informace, systémy. Právní úprava*. Praha : Kodex Bohemia, 1997. 263 s. ISBN 80-85963-27-2.

MATOUŠOVÁ, Miroslava, HEJLÍK, Ladislav. *Osobní údaje a jejich ochrana*. 2. vydání. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008. 468 s. ISBN 978-80-7357-322-5.

MATES, Pavel, NEUWIRT, Karel. *Právní úprava ochrany osobních údajů v ČR*. 2. vydání. Praha : IFEC s. r. o., 2001. 140 s. ISBN 80-86412-07-5.

.

MATES, Pavel. *Ochrana osobních údajů*. Praha : Nakladatelství Karolinum. 2002. 73 s. ISBN 80-246-0469-8.

ADAMUS, Vladimír. *Mezinárodní dokumenty o lidských právech*. Praha : Linde a. s. 2000. 496 s. ISBN 80-7201-221-5.

PAVLÍČEK, V. a kolektiv: *Ústava a ústavní řád české republiky. Komentář*. 2. díl: Práva a svobody, LINDE a. s., Praha, 1999, s. 114. ISBN: 80-7201-110-3.

PIKNA, B. *Evropská unie – vnitřní a vnější bezpečnost a ochrana základních práv (na pozadí boje s mezinárodním terorismem)*. 1. vyd. Praha: Linde Praha, 2002, 473 s. ISBN 80-7201-383-1.

Fifth annual report on the situation regarding the protection of individuals with regard to the processing of personal data and privacy in the European Union and in third countries (Covering the year 2000). Adopted on 6th March 2002. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2002. 71 s. ISBN 92-894-3571-2

EUROPEAN DATA PROTECTION SUPERVISOR (BRUSSELS). *Annual report 2006*. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2007. 91 s. ISSN 18305474.

EUROPEAN DATA PROTECTION SUPERVISOR (BRUSSELS). *Annual report 2007*. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2008. 106 s. ISSN 18305474.

časopisy

PIKNA, Bohumil. Ochrana osobních údajů v evropském právu se zaměřením na aspekty bezpečnostní. *Právník*, 1/2008, s. 48 – 67.

SOVOVÁ, Olga. Aktuální trendy v ochraně osobních údajů. *Zdravotnictví a právo*, 09/2007, s. 9 – 12.

PIKNA, Bohumil. Charta základních práv Evropské unie a její právní a věcná dimenze. *Právník*, 1/ 2003, roč. 142.

BYSTRÍK, Bugar. Evropský inspektor ochrany údajů o sobě dává vědět [online]. 1999-2010 , 21.4.2005. Dostupný z WWW: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/evropsky-inspektor-ochrany-udaju-o-sobe-dava-vedet-32556.html>>.

On-line zdroje

Eur-lex přístup k právu Evropské unie [online]. Dostupné z WWW: <<http://eur-lex.europa.eu>>.

European commission [online]. Freedom, security and justice. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/privacy/overview/index_en.htm>.

Úřad pro ochranu osobních údajů [online]. 2000-2010. Výroční zpráva za rok 2004. Dostupné z WWW: <http://uouu.cz/files/vz_2004.pdf>.

Evropská komise [online]. Dostupné z WWW: <<http://ec.europa.eu/>>.

European data protection supervisor [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.edps.europa.eu/EDPSWEB/>>.

Úřad pro ochranu osobních údajů [online]. 2000-2010 [cit. 2010-03-05]. Dostupné z WWW: <<http://uouu.cz/>>.